

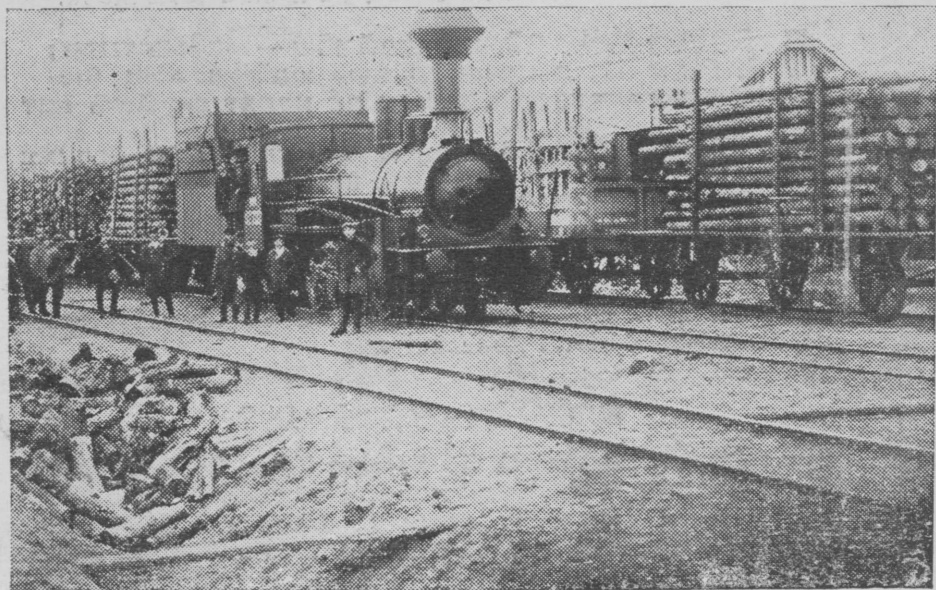
~~НП 28-1~~
4

М А Р

1931—№ 3

У С Э М

Г.П.Б-ка обяв. экз.
Лнгр. 1931 год
Акт № 4320

СССР-штѣшѣ дѣ тѣ шотѣшток Кѣрык Марѣ районѣш-
тѣшѣ шѣргѣ пайда (богатетвѣ) социализмѣм строй-
маштѣ маховик (сѣртѣш, кого арава) Ылѣш...

Тэнэш 1931 иэш

„У сэмьм“ кызыток сылыда

политыкы дон экономика дй снлы лиьэратурьм сирьмь

Кырык мары ЖУРНАЛ

тйльзы вуй гыц лэктэш

Рэдкольэгиштй бльшвлэжй: Соснов П. Т.,
Смирэнский И. Н.

„У СЭМ“ Парты дон Совет властыз полити-
кым да экономика пшам бнылдара.

„У СЭМЭШ“ Снлы сирьмаш — шайыштмаш;
лыдыш, кужын шайыштмаш (по-
вэсть), роман да молат сирьмь лит

„У СЭМЫШТЫ“ Кырык марын снлын попымы
шайажы: йамакшы, мырыжы, тыш-
тыжы, тыштэн попымыжы, шайа сә-
рэлтышыжы да молат вазалташ тын алйт.

„У СЭМЭШНД“ Йылмь гишан сирьмаш: йылмь
закон палымаш да бнылдарымаш
сираш тымдымаш да молвлэат лит.

ЖУРНАЛЫШ СИРЬШЫВЛЭЖЙ:

Булат Шадт, Бэляйэв И. И., Веселов-Сталь П. Я., Игнатъев
Н. В., Озянкин Г. М., цет-Першут., Ромашкин П. П., Смирен-
ский Е. Н., Соснов П. Т., Седов Н., Смирнов В. Е., Цветков
Н. П., Чернозский С. А., Ширяев С. С., Элин С. Г. да молат.

Журналын акшы: Ик иэш . . . 3 т. да 50 к.
Пэл „ . . . 1 „ „ 80 „
Кым тйльзэш 1 „ „ „ „

АДРЭСШЫ: { Гор. Кезмодемьянск, улица Ленина, Герно-марийское
отделение Маробиздата.

Журналым цилэ поштй айыргэмвлэштй да
сирьмаш намалшывлэ гыц сйлаш лиэш.

Цилä сандäлбк вьлнбш прольэтäр-
влä, икараш лидä!

У СЭМ **МОРТ** № 3 (9)
1931

Тылзый йбдэ лйкшый
ПОЛЫТЫКЫБЫ, ЭКОНОМИ-
КЫ ДÄ СЫНЛЫ ЛЬИ-
ТЪЭРАТУР СИРЫМЫ
КЫРЫК МАРЫ ЖУРНАЛ

Журнал редакциясынын адресы:

Цик хала, Лэнын ольицä,
Кырык Мары кныгä лйкмы вяр
(Козмодемьянск, Марооласти
ул. Ленина, Гормариздат).

Журнал ак: Ик иэш . 3 т. 50 коп.
Пэл иэш 1 т. 80 коп.
Кым тылзэш 1 т. — коп.
Пасна № — т. 35 коп.

Йуринский

Индустрильк шөртньюнä

Совет Ушэмнән шьргьвлäжый кэ-
лэсэнät мыштыдымы шуку. Соци-
ализмьм стройымашты нинь пиш
кого палшыкым пуат, литымаш ко-
гон кэрäл ылыт.

Ыц иаш планнам стройымаш гыц
пасна, шьргьвлäнä государствылан
кого пэркэм (доходым) эчэ пуат.
Тэнэ РСФСР граница көргьштйш
шьргьвлäнä 550 мьльион тängш
пэркэм пушашлык ылыт.

Шьргьвлäнä пиш кэрäл ылыт,
пиш когон палшат дä анзыкыжым
эчэ когон палшышашлык ылыт, и
гыц ишкый когон дä когон кэрäл лин
мийт. Сэдьндонок вэт кьзыт шьр-
гый пашажät когоэмок мий.

1929-30 ин РСФСР мычкый äдър-
лык ляс дон пум 164 мьльион кубо-
мэтрый йамдблймы. 1925-26 ин йам-
дблймаш дон тидым тängштäрь-
шаш гынь, 4 пайат утла шьргым
йамдблймы. Тиняр шьргый йамдб-
лймашнäдонат эчэ стройашна ляс-
сым ситäрэн шоктэн ана кэрт.

1930 ин РСФСР мычкый 210 мь-
льион кубомэтр ляссым йамдблй-
шашлык ылына ылы. Тэнэжый, 1931
инжый, пу гыц паснаок, ирсä строй-
ышашлык ляссымок, 370 мьльион
кубомэтрый йамдблйш линнä.

Совет Ушэмьштйнä цилäжый 913
мьльион гэктар кымдыкаш вярыйм
шьргьвлäнä йашнэн нälынбт. Ти
шотышты 600 мьльион гэктар шьр-
гьштйш ляссыш роаш йарал ыл-
эш. Ти роаш йарал ляссышмät эчэ
1927-28 ин 151 мьльион гэктар шьр-
гьштйш вэлэ ромы. Цилä сандäлбк
вьлнбшый шьргьвлäм нälшаш гынь,
27 процент (ныл пайышты ик пайат
утла) шьргьжый Совет Ушэм көр-
гэш вярэштэш. Сэдьгишанок Со-
вет Ушэмнä шьргьдонжый гынь сан-
дäлбк вьлнбый сэк пайан ылэш. Шьр-
гьнäjым вэлэ тэвэ, пэрвишблäок
худан кычылтына, пэркэн, мыштэн
кычылт ана мышты, йамдблэн пиш-
тым шьргьнä 30 процентйжок ро-
мы вярэш киэн кодэш, шүэш, йа-
мэш. Пушängый мычашвлäжый, укш-
влäжый моло кьзыт йактэ викок ть-
кälтбый ылыт, такэшок йамыт.

Кырык Мары районнаат шуку
шьргьн вяр. Ти гишанок мәнмән
сэк кого промышльэнностьнажы
шьргьый промышльэнность ылэш.

Мәнмән районыштына шьргый пә-
шä видьшый кого организацывлäжый
кокты: Волжски дон Йурный ляс-
транхозвлä. Нинь гыц пасна эчэ кок
кооператив ушэм — „Коопромьслы“
дон т-во „Ляс“ шьргьый пашäm ви-
дät.

1931 ин цилäжый, пугэ молгэ,
2559600 кубомэтр ляссым йамдблйш
линнä (имэшый гыц 50% шуку). Ти
кого пашäвлäm бштэн шокташ йа-
лэшкывлäжät, имньиэшкывлäжät
пиш шуку кэлйт. Цилäжый мәнмән
район шьргый пашäэшнä 14 ть-
жэм йалэшкый дä 12 тьжэм имньи-
эшкый кэрäл ылыт.

Ти пашäвлänäm кэрэк ма дä бш-
тэн шокташ манын, парты, Совет
власть пиш пыт пашäштйм бштät.
Пашажät куштылгын кэжый манын,
трактырвлäдон, и корньвлäm бш-
тэн мсло пашäm мэханизуиуят,
ашындарат.

Шьргый пашäштйш ылшы ровсчый-
влän бльмашыштйм со йөндäрэнк

миат. Пэрви шыкшан, пёйцкэмбш зимниця манмывла ылыт ылы. Газет, журналвлäm мола атат уж. Йыдым мола шүлалтэн колтэт вэлэ, пиш шалга.

Кызыт ёндэ тёнэ агыл. Ровочыйвлән соты, ирэ, йоната бараквлäm строймы. Нёнбвләштб качмы, лыдмы вәрвлә пасна бштёмб. Радио улы, кино-картынвлäm анжыктат, спэтакльвлäm шёндат.

Шыргб ровочыйвлән ёлымашбштбм куштылтэн миэнэ гынбят, шыргб пашәнә кэрал сэмбнь ак бштәлт, пашәнә планжы гыц кодын миә. Тагачшы кечэш 25% утларак вэлэ шыргб пашә планнам бштән шоктәннә.

Пашә бштбш ровочыйвлә акситб гишән пашәнәжб тэнгелә когон пачэш кодэш.

Шыргб йәмдблбмаш пиш кого пашә ыләшят, тидбм кэрэк ма-дә бштән шокташ келәшят, Кырык-Мары район парткомитьэт, Райкомсомол, райпрофсовет, райисполком мола тытыштымы шыргб ровочыйвлäm постараш солавләшкб бригадывлäm колтат.

Кэрэк тэнгелә гынбят, шыргб ровочыйвләнә ак ситәп. Шукыжок, пашашкб толдалытат, „шартбал“ йуаш, „уярня“ йуаш, мола тогышты кән-кән колтат. Арня пашәм бштбмашешбжб тблзб мола кәнәт: тагачы аракам йуеш иргодбм мокмыр, вэс иргодым вуй каршта. Анжәт-тблзят эртә.

Кулак, попвлә мола йори шыргб пашәнәм шөрәт, тормыжлат, шыргбш кәаш ак шүдәп. Мәнмән солавләштб нинбвлäm колыштббвләжят эчә улы.

Шыргб пашәнәм пиш пыт кычбшашлык ылына. Сэдбндон мälәннә ти пашәнәм тоштыла колташ бнжб ли. Шыргб пашәм мөханизәндәш келәш (трактбрвлә, и корны, моторан пилавлә мола); пашажбм тэлбм вэлә агыл—кәнбжбмәт, шыжбмәт, шошымат бштәш келәш, Тбнгелә пашәм бштәшбжы топлот шыргы пашәштб шалгышб ровочыйвлә (кадр) кәлыт. Тәнэшб и пбтбмәшеш район шыргы пашәшнә 3000 нәрбк топлот пашә бштбшб ровочыйвлäm йәмдбләш лимб. Нинб

шукыжок марынвлә лишәшлык ылыт. Ти пашәвләнәм (мөханизәндбмаш, и кыт-мычы кбрблтәок пашәм бштбмаш, кадр) бштән шоктымаш вэрц хозанлык пашә вадбшвләнә, профсойуз чләнвлә ровочыйвлә цилән, иктбштб дәнбньок, пиш пыт кбрэдәлшашлык ылыт. Парты, совет дә копэратив пашә видбш уш-эмвләжят цилә сэмбньок шыргб пашә фронт виангмәчлән палшыштб. Труйыш халыкшат цилә улы-укә силажым шыргб пашә планым бштән шоктымашкб пужб.

1930 ин ударнбй квартал манмын дә 1931 и жепбнжәт шыргб йәмдблбмаш планнам бштән шоктыдымаш шыргб пашә организаци аппаратвлән йарыдымашыштым пашә бштән мыштбдымашыштым раскбдбнок анжыктбш. Нёнбвләштбшукы йарыдымаш, тупбньла шанышы эдәмвлә (чуждый элэмэнтвлә) улы, нбнэт социализм стройбмашым тормбжлат, пашәнәм ашбндараш ирбкбм ак пуәп.

Совет аппаратвлә гыц тәхән йарыдымаш эдәмвлäm икәнәк итбрайән поктыл лыктбнна гынбят, нбнб эчәят кодбкаләнбт, дә пашә бштән мбштышвләнә чбдбят, пашәэшбжб бшкә эдәмвләнәм йәмдблән шоктыдәлынаат, эчәят ти мälәннә йарыдымвләэт учрәждьәнбб аппаратвләшкбнә пырәнбт.

Шыргб дә коопэратив организацивләнәм йарыдымаш эдәмвлә гыц ирэмдәш манбн, нинбм вэс пачаш итбрайәш бштбмб. Кызыт цилә вәрәок пашә локтызбвлә (вредительвлә) ләктбн миатат, нинбвлә цилә учрәждьәнббвләшток важбм колтәнбтат, пашәнәм локтблытат, ирэмдбмаш пашажб когон кэрәлеш жепләлтәш.

Сәк пбтәриок шыргб пашә организацивлäm итбрайәш тбнгәлыт. Нинбвлäm март 20-шы гыц май 15-шб йактә итбрайәш лимб. Ти пашә кого ыләш. Пашә йажон эртбжб манын, циләнок—ровочыйвлә, колхознббквлә, батраквлә, нэзәрвлә, кбдәләшвлә ти пашәм бштбмашштб пыт палшбшашлык ылыт. Ик йарыдымаш эдәмәт мәнмән учрәждьәнббвләэш бнжбштб котәп. Циләштбм йтбрайән поктыл лыкмыла.

Тынам пашанайт йонгатаң кэаш тыңгалэш.

Бішкымнан стройымаш гыц пасна, әдирлық лъэснам вэскидвләшкы шортньылә вашталташ колтәнә, шортньэшыжы социализм ньэгыцлык¹⁾ индустриәлән²⁾ машинәвләм моло нәлбн-нәлбн кандәнә, выц и план пашанәм бштәнә, социализм-нам стройәнә. Социализм стройимашналан, выц и план пашә бштән шоктымнанан капиталист кугижәнышвлә пәрвирәк ак бнәнәп ылы. Мәнмәэдым: «Соиток пашаштым бштән ак шоктәп, кайыпланат вәлә!», манын попэвы. Шайашты лачокеш бш тол. Лачокшымок мәнмән социализмнә бштәлтәш. Выц и план пашанәм нәл ишток вәк стройәнә.

Социализым стройымна сәмбн капиталиствән шамәнышты пйсләнбшашлык. Тидым вэскид буржуйвлә шижынбтәт, арышы пи ганьвлә урмыжыт, мә выкнәэт саслат мам-шон алталат. Алталашыжы гынн ниным тымдаш ак кәл. Нинәт: «Со-вәт ушәмбшты шыргы йәдблымаш пашәм ньэвольә бштыктәт» —манын попат. Сәдындонок тышкы колтымы лъэснам нәләш ак шүдәң.

1) Фундаментлык.

2) Фабрик, заводвлә моло.

Тәңәлә алталымыштыдон капита-листвлә икәнәшток кок морәнәм кычынәшты: социализм стройымаш-нам тормыжынәшты дә 50 мблыон нар шужән блышы пашәдә код-шы ровочывләштәләнәт, пашәдә кодбмышты гишән, мәнмәм вырсы-ктынәшты —«совет ушәм әдирвлә-штым вэскидвләшкы когон дә шул-дәш (дәмпинг) вьжалым гишән пә-шәдә кодында» манын, нинблән по-пат, сакой статьяң алталат. Рово-чывләштәи вәлә тәвә нинблән пйр-цыкымәт ак бнәнәп...

Буржуйвлән: «Совет Ушәмбшты шыргы пашәм ньэвольә бштыктәт» манмышты пишок потыкә бләш. Кулән вара, пайарынвләлән, пашә-жым бштәнә? Нбнб пашәм бштык-тәт? Мә бшкәок вәт пашә планна-жым бштәнә, йарыктәнә. Бшкәок вәт, социализмнәм йблә бштән шок-таш манын, пашашкыжы кәнә. Бш-кә вәрцнә вәт ровотайәнә. Буржуй-вләнбм агыл, бшкымнан блымаш-нам йажоәмдәнә, тывбләнә.

Сәпнбш буржуйвлән тыңәлә ал-талән альәкбмышты гишән социа-лизм стройымаш пашанәм мә пушә вәлә пйт кычәнә. Шокш кәргәлтән ижы, икты-вэсыдон тәңәштәрән ижы мугырыжы вәлә, бригадын-бригадын мә пашанәм кычәнә.

Кон-Вәл.

МӘ УДАРНИК ЫЛЫНА.

Мә ударныйк ылына
Нысын пашәм бштәнә.
Цуцан пашәм кәчәнә,
Планым тәмән шоктәнә.
Икты—вэсы тәңәшән,
Руж пашашкы тәрвәнә,
Промфинпланым тәмәнә,
Социализым бштәнә.
Партын брды корнбдон,
Пашаш аңыц ләктынә.
Улы патыр вийнәдон,
Нәлы пашәм снәнә.
Мә ударныйк ылына,
Пашәм сусун бштәнә.
Тышман йбхым снәнә,
Социализым бштәнә.

Шал крузбшы удар. ыквлә.

Ньэгъциым опат

(Шайыштмаш)

— Ну, тавайда, брвэзбвля, пашанам пйтырак кычэнэ! Колы ана кэрдт вэл?!—манын —шыргы паша бштышы 15 эдэман бригады вуйлалтышы Кого Иван Миколай, бригадырвлэжын кид-йалыштым лултымбля, сьгйрэл колтыш.

Тышакэн Карас Йогор—Миколайын бригадышты ровотайышок—таваржым токо йорэн шумы йакты тангатаэш роалыат, шьдэшкымбля кэлэбш.

— Тыньб, ма вара, Миколай, манмам силагъц колтынэт ма? Кызбятт вуйнам вэлэ цуц-цуц намыштына...—маны.

Миколай пильаш цырахыш. Сукалтэн шьцшок йал вьлкыжы кыньбл шагальы. Цилэ бригадырвлэжым анжал сэрнышят, Карас Йогор докы ашкэт миш.

Карас Йогор таваржыдон роалмы тангатажы вьлэнок шынэб. Миколай мимы годым, тамалан аныат таваржым тангата гыц нэлыат, пулыш вьлкыжы пиштбш. Бшкэжы кыньбл шагальы.

Миколай Йогор докы миэн шагальят:

— Ма вара, аль бркэнэн колтышыц? Аль мьшкбрэт тэмб?—манын, пачкатын пэлэштэн йады.

Йогор луды сьнзэжыдон Миколайым, йорыл кэжы манынок вэкат, пиш туран анжал шьндыш.

— Ма, ньэволья ровотайыктынэт гыцэ? Сөрэм—ровотайэм, сөрэм—агым! Мьньым ньэволья ровотайыктэн ат кэрдт!—манын пуш.

Миколайжы Йогорым сэмалымьларак статьян, ладнан попа.

— Йогор, — манэш — тыньым иктат ньэволья ак ровотайыктэп вэт. Тыньб бшкэ манман бригадышкы «мьньымат нэлдэ, мьныат саганда ровотайэм»—манын, пьрышыц вэт. Кызбят „сөрэм — ровотайэм, сөрэм — агым“ манат. Бригадыштына ылат

гынь, цилэн иктөр ровотайаш кэлэш.

— Ма, мьнь ам ровотайы ма? Аль мьнь пайэмь тынь ровотайыэт? — маньн, Йогор шьдэшкэн попаш тынгальб.

Миколай шукок попэн бш шалгы. Йогор дорц карагмыжы годым, Йогорлан:

— Йара, кызбят шукок ана попы ровотайымэт шоэш гынь, ровотайы, агыт гынь, бшкэ пэлэт — манын, пильаш тынгальмь йактыжы докы ашкэдб

* * *

Миколай айырлымкы, тангатажы вьлэн мьнгэшок шьнзят, Карас Йогор тавакым пьтарыш. Пижыкташ тынгальмькыжы ижы, спичкэ укэжым ашьндэрэн колтыш.

Йал цилэн ровотайат. Пильбшыжы — пильат, рошыжы — роат, укш йалгалышыжы¹⁾ укшым йалгалат. Луатныл эдэман паша лач вьдлэок йога.

Йогорын, Миколай вьлкы шьдэшкым пардон, тавак шьвшмьжы пишок когон шон шьнзын.

Тавак улы бьлнэжы, спичкэ укэ. Мам бштышаш?

Йал ровотайымь анжэн, Йогорат токо сьмьбрэн шумы йакты докы миш.

Ик укшым роэн шуш. Вэсьм. Кымшы укш роаш тынгальмькыжы, Миколай кого йукушдон:

— Шывшылша-а-а-а-ш! — маньн, сьгйрэл колтыш.

Йогорын ты йукэш йанжок пьрэн кэш. Мьлахай пьлыш лошкы пиштбмы, йамды цигаркажым лыктын Комдык Сэргэ докы ашкэт миш.

— Йа спичкэятшым йьлэрэк ыдыралыма — манэш.

Комдык Сэргэжы тышакэн:

— Аль пожар, кыш талашэт вара? Вьц минутышты иктым агыл, кок цигаркамат шьвшын шоктэт — манын, Йогорым вычыктымыла, йори ольэн цигаркажым пьтараш тынгальб.

¹⁾ Пьрышышыжы

Пйтѳрѳш, спичкѳм ыдыралы,
пижыктѳвѳ.

Йогор ик цигѳркѳм шывшын кол-
тыш. Эчѳ вѳсѳм пйтѳрѳш.

Шукат ѳш ли. Николай эчѳ:

— Тѳнгѳлшѳ-ѳ ѳ-ѳш! — манын, ци-
лѳм тѳрвѳтѳш.

Шывшын шоктымы цигѳркѳштѳм
цилѳн шуѳвѳт, пѳшѳѳн-пѳшѳшкѳ-
штѳ шагалѳвѳ.

Карас Йогор шывшын шоктыдѳок
цигѳркѳжѳм шуѳн колтѳш. Иктѳ
вѳц вочыкаш вѳрѳштѳ сукалтѳн
пильѳн шѳнзѳшѳ Николайѳм тѳ-
рѳнѳ анжалы.

— Ы-ы! Сволыч! Кѳнѳлтѳшѳт
ирѳкѳм ак пу! Чорт! — манын, шу-
дал-шудал, вѳржѳ гѳц тѳрвѳнѳш.

* * *

Тагачы казармаштышѳ лыдмы
оголвлѳ йѳдѳ почтым шѳлѳтѳн каш-
тѳвѳ.

Вадѳш, ровочыйвлѳ тол^{Машѳш},
лыдмы огол пѳшѳ видѳшѳ¹⁾ цилѳ
газѳтѳм стѳл вѳлѳн рѳдѳн, шотдон
оптѳн шѳндѳш. Цилѳнлѳн лыдшаш-
лык — ик стѳлѳштѳ, сѳлышывлѳлѳн
пушашлык — вѳс стѳлѳштѳ. Лыдмы
огол пѳшѳ видѳшѳжѳ, вадѳш рово-
чыйвлѳ лошты бѳсѳдѳ ѳштѳшѳш-
лык кѳрѳл пѳлѳквлѳм газѳтвлѳѳш
ѳштѳш.

Кѳчѳ валаш тѳнгѳлмѳкѳ, рово-
чыйвлѳ, кѳ пильѳм намалын, кѳ — тава-
рѳм, лыжгѳ вѳлѳ казармашкы по-
гынаш тѳнгѳлѳвѳ.

Пѳтѳрѳлиок лышѳнѳцвлѳ тольѳвѳ
Нинѳ паштѳк кок бригады лѳк-
тѳвѳ.

Кого Иван Николайын бригады-
жы сѳк пачѳш толы.

„Пачѳш толшы — анзылны, анзыц
толшы — пачышты“ манмы тошты
мары шамак улы. Тамалан ѳнѳт,
ти шамак тагачы лѳчѳк ли.

Лыдмѳ огол пѳшѳ видѳшѳ Кого
Иван Николайѳм ужыат, тѳрок сѳ-
гѳрѳлѳ:

— Николай, газѳтѳтлѳн толок! —
маньѳ.

Николай кыцѳ пильѳжѳм пиштѳн
шоктыш, — сѳгѳрѳлмѳ йуѳм коль-
ат, тѳрок лыдмы оголышкы ашкѳт
кѳш.

1) Культработник манмы.

Мишѳт:

— Цилѳок улы вара? манын, су-
сун йады.

Лыдмы огол видѳшѳжѳ, кидѳш-
ѳжѳ ик кормѳж газѳт арам кѳчѳ-
нѳт.

— Улы, улы! — манын Николай-
лан: — тѳвѳ „Лѳнѳн Корны“, „Мар-
Правда“, „Крѳстѳянскайа“ да „Лѳс-
ной Пролѳтарий“ — манын кѳчык-
тѳш.

Николайын шужыш мѳшкѳржѳт
тѳмѳн колтымылаок чучы вѳк. Ыш-
кѳмжѳн вѳрѳшкѳжѳ кѳн шѳнзѳт,
пѳтѳрѳлиок «Крѳстѳянскайа» газѳтѳм
лѳдаш тѳнгѳлѳ. Токо пумы номѳр
газѳтѳм вашт лыдын лѳктѳ.

Остатка номыр лѳдашыжы ирѳ-
кѳм ѳш пуѳп. Николай докѳ Ош
Макси мишѳт, качкаш ѳжѳш тѳ-
нгѳлѳ.

— Газѳтшѳм изишѳш хытѳ шуѳмѳ,
ѳлѳмѳ качкаш, цилѳм вычѳктѳт —
манѳш.

Николай шужымѳжым ижѳ цѳк-
лѳн колтыш. Газѳтвлѳжѳм йѳжѳн
пѳрѳгѳн вѳдѳл, тонгѳзѳш лѳвѳкѳ-
жѳ пиштѳшѳт, кого стѳл докы
качкаш кѳш.

* * *

Цилѳн качкын тѳммѳкѳ, лѳдмѳ
огол пѳшѳ видѳшѳ казармашты ма
улы ровочыйвлѳ гѳц бѳсѳдѳ ѳштѳм
гишѳн йады:

— Тавайда изиш йѳлѳн ѳлѳмѳш-
ѳм колыштына. Йѳл кѳцѳ ѳлѳт,
ровотѳят молы, пѳлѳш кѳлѳш вѳт.
Изиш бѳсѳдѳм ѳштѳлѳлѳнѳ —
маньѳ.

Лѳдмы огол пѳшѳ видѳшѳн ша-
макѳшѳжѳ шуѳы стѳтыѳн попышы-
шывлѳ лиѳвѳ. Манѳт:

— Амалаш, кѳнѳлтѳш кѳлѳш...

— Мам попѳнѳт попѳмѳ...

— Ну, тидѳн попымашыжым!..

— Мам пѳлѳ машѳнѳдѳ вара?..

— Сѳргѳ попѳ, попы. Ма, ѳлѳ
ѳшкѳмнѳн ѳлѳмѳш пѳлѳмдон вѳлѳ
ѳлѳмѳлѳ? Йѳлѳн ѳлѳмѳшѳмѳт пѳ-
лѳш кѳлѳш вѳт. Тавай Сѳргѳ, попы...

Кого Иван Николайѳт ѳш цѳтѳ.
Газѳт лыдын кимѳшѳжѳ гѳцѳк кѳ-
нѳл шагѳлѳт:

— Колѳшташ ѳркѳнѳшывлѳштѳ,
колѳшташ сѳрѳшѳвлѳм ѳптѳртѳ-

гаш агыл... Пишок амалынэда гынь-шмалышаш... Таландэ иктат пйлы-шйшкыда нэвольтя ак оптэп — ман-нын, шайылнырак шынзышывлэм колышташ сэрбдымвлэм пэлэштыш. Вара Сэргэ докы сэрнал шагальят:

— Сэргэ, ма палымэдым попй. Тынъ мэгыцна шуырак газетым лы-дат — маньы да цигаркэ пумагалан кышаныш кидышым цикальбй.

Миколай паштэк эчэ вэсы, бйлэл-шйрэк, кого сары пандашан, кама-ка сагашы нарышты кныгэ лйдын-кишы мары, кыныыл шынзат, поп-ыш.

— Миколай лачокшым попа, Сэр-гэ, бэсэдэдым тынйал. „Акэл“ ман-шывлэм ит колышт — маньят, вар-жы гыц валэн, шолтым вйт аты ¹⁾ докы йуаш кэш.

Кызыт йактэ марывлэн попймыш-тым колышт шынзышбй, лыдмы ог-ол паша видышбй Сокол Сэргэ, ма-рывлэ тынланымкы ²⁾ стёл вёл-ны кишы палыкан газетвлэм кидыш-кыжы кычыш.

— Ну, бинэ, колыштшыжы колы-шта — маньы. — Мынбй иктыланат нэвольтя ам колыштыкты. Такшы гынь цилалэн колышташ кэлэш ылынэжы... Мянман участкыштышй паша кэмаш гишанат сирымбй улбй. Эчэ иканэ йадам: колыштыда, укэ?... — Мам вара йадыштмыла?... Кү колышташ шана гынь, йадыштэк колыштэш — маньят.

Шуды кудлу эдем бйбимы казар-машты, Сокол Сэргэ лыдаш — кыты-раш тынгалмй анзыц кахырым йук-влэ шакташ тынгалэвбй, тонгыл тор-ватылмй йуквлэ моло шактэвбй. Ва-ражы арашынэ вйсэн кэмбй йукат шакта. Шып Кышты-тишты вэлэ амалаш цацышы когорак шүлбйш йуквлэ шактыкалат.

Сокол Сэргэ кидэшбйжы „Правда“ газетым кычэн шагалынат, чангенок чана машанэт.

— Капиталист кугижаншывлэ — манэш — манман бйлымашнэм, соци-ализм стройымашнам бйнэжтылужэ-пэт, цила статьян мэ вёлкына аль-акым лыктэт. Икэчырэк (шыжым) „дэмпинг“ гишан мэ вёлкына аль-ак-лэвбй. Совет Ушэмнэ вэскидвлэш-

кы машин адырвлэм нангэ³⁾ат, бш-кымнан, тонышна ак гыц шулдэш вйжала. „Тэнэ бштёмбйжыдон мäl-ланнэ кризисым бштыш“ манын, попэвбй...

— Бндэ ти „дэмпинг“ гишан пи-шок ак попэп. „Дэмпинг“ шамак-дон альакым шараш ак ли. Бндэ нбны (капитальствлэ) „Совет Ушэмбштй шйргбй пашам шынбйк-тэн бштыктат“ — манын, альакым лыктыныт...

Ти шамакэш Кого Иван Миколай тама лин колтыш. Тырынъ йорылт канэн кишок, пйлт-полт кыныыл шынзат:

— Ну — манэш — маганъ слөпөй тидылэн биньанэ?!.. Кү мэ лоштына ти шамакым шүмбн колышт кэр-дэш?! Социализм бштёмбй вашта-рэш ылшы кулак, кулак мырызы эдем вэлэ тидым колышт, бинь-нэн кэрдэш... Мбнь шанымэмдон тиды ваштарэш протыестым пуаш кэлэш... Вйрйушбйвлалэн нгына-мат мэ ана биньанбй. Мянман иктат алталэн ак кэрдт... — манын, шбдэш-кэн попэн пуш.

Миколайын „иктат алталэн ак кэрдт“ манмы шайаэшбйжы, „Мико-лай вёлкбй шбдэшкэн шыцшы Ка-рас Йогор кыныыл шагальят, пү пй-рын ижы попэн пуш.

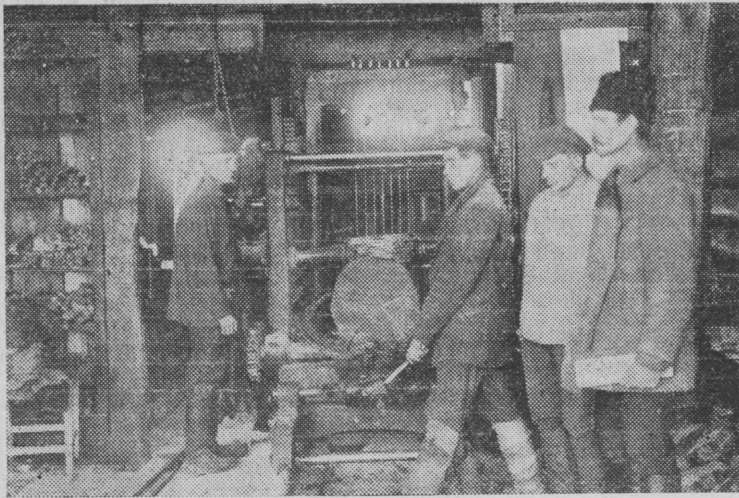
— Ма, лачок агыл ма?... Лачок!.. Тиды нэвольтя ровотайыктымаш агыл гыцэ?... Бригадывлэм бштбйк-тат... Сорэвнованьбй... Ма эчэ кэлэш? Нэвольтя ровотайыктат сэдбй... Та-маганъ промфинплан эчэ лактын... Промфинпланэтдон мам вара бш-тэм?... Качкаш йара?... Промфинплан-да мылэм акэл... — маньы.

Сары пандашан мары ти шамакэш бш цыты. Амалаш вацнок, выдэ-цынжы лэвашыжым налын шушат кы-ныыл шынзы. Тырын кишы, канб-шы халыкым луды сынзыжыдон ан-жал сэрнышат, — Йогор ваштарэш хоро пумбйла попэн, чангэн пуш.

— Тынбн шайаэт мälаннэ ак йары... Кэок, кулакэтвлалэн шайыш-ток... Мянман кого пашанам ит ап-тырты .. Совет Ушэмбн, тор корны-дон кэшбй араваэшбйжы торэш пан-дэдым ит кэр... Совет властылан лак-сакым капайынэтат, ти лаксакшы

¹⁾ Куб.

²⁾ Тырланымкы.

Льес пилым заводышты.

Ышланэт дэ кулаквлэлан вэлэ йарал лиэш ач,— маньы.

Сокол Сэргэ колышты, колыштат, вара рунжым нышталтыш, нэржым савыцдон Ыштэлы, кахыралтыш. Йал йук тынланымькы попаш тынгалы.

— Капитальиствлан алякышты Карас Йогорлан пишок йаралла чучы вэкат... Сэдбндонат, тама, Кого Иван Миколайын бригадышты сэк йалахайын паша Ыштышэш шотлат... Мянман Совет Ушэмьштына... тамалан аныат, вьртэш попаш цэрналал колтышат:

— Колыштыда вара? — манын, амалэн кишы ровочыйвлэгыц йады.

Цила вэцын манмы гань:

— Колыштына, колыштына! — маньыт.

Карас Йогор тышакэн:

— Кулан кэлэш, колыштаок! Мьнбьлэм ти шайаэт соикток...—маньныат, вуйыжым пьрдэн ижы, кымьк пьрэн вазы.

Вэрэма бндэкш цаш.

Сэргэ эчэ тынгалы:

— Совет Ушэмьштына кьзыт йактэ шьныктэн паша Ыштыктымаш литэ дэ ньгынамат ак ли. Тэвэш, анжал мишаш. Мьгыцынна мьндьрнат агыл, Цик алаштыш Йуркьна комсомол йачэькьн пашажым анжалаш. Ньны 13-шы дон 18-шы февраль лошты ровотайышашлык нор-

мыштым 37 процент утла тэмэныт. Ку вара нивьлан пашажым шьныктэн Ыштыктэн?... Иктат шьныктэн Ыштыктышы литэ! Ньны Ышкэ турэшышток, Ышкьмьштын сьрьмашыштыдснок, ровотайат. Цила бригадывлэлан ньны гыц примэрым ньлэн ровотайаш тынгалаш кэлэш...

Икты — вэсы вьлкы анжалыат, эчэ попа. Манэш:

— Йуркьна комсомольцывлэ вэлэ агыл, шуку вэрэ тэнэ нормым утыдон тэмьшывлэ улы. Паровоз торльмаштат, мол вэрэат вьц кэчаш пашавлам кок—кым кэчышты моло Ыштэн шактат. Кувлэ шьныктэн ровотайыктат машанэда вара?... Иктат, иктымат шьныктэн ак ровотайыктэп. Мь Ышкэ ирькнадонок ровотайэнэ, Ышкьлэна Ыкэок Ыштэнэ... Совет Ушэмьштышы цила трукышы: ровочый, колхознык дэ молат, социализмьн нэгыцшым—вьц иаш планьн кымшы рэшшыштыштыжы Ыштэн шоктышашланэн, улы силажым пишта, цила лэлым сынгаш шокш кьргэлтэн пьт кьча. Сэдбндон вэлэ вэт, цила пашажок куштылгын Ыштэлт мь.

Сокол Сэргэ попэн пьтарьш.

Кышты-тишты нэрькувлэ шакташ тынгалэвы.

Вэрэма лу цашышкы кэн колтэн Сары пандашан мары, Сокол Сэргэ попэн пьтарьмькы, цьтэн Ыш

кэрт. Вэржы гыц кыньбильи, миж-гэмжым чиш, тонгэзышэш пиштёмьы ыжга пинжакшым шыгальат, Сэргэ докы миш.

Кого Иван Миколайат, Сары пандашан мары паштэк кыньбиль, ыжгажым шыгал, цэра йааок, Сэргэ сага миэн шынзэ.

Кымытынат цигаркэм пйтэрэви.

Пйтэри кышак-тишак вэлэ попкалэн шынзэви. Вара Сокол Сэргэ шыргы паша план тэмьмы гишан попаш тынхальи.

— Шыргы пашана лач пишок ольэн бштэлт миэ. Ровочийвлэ, кыдыжы пиш ладнан ровотайат — Миколай докыла сэрнхальат, йэл бинжышты колыштэп маньин, ольэн. — Тэвэш, Карас Йогорэдым анжалыма, топлоток ваштарэш ылэш. Кэрэк хыть мам кэлэсы, со тупыньла вэлэ попа. Ужамат, Миколай, тыньбын бригадэшэт акйарыла чучэш... Тыньжы мам тумайэт?... — маньин йады.

Миколай тышакэн мыш-ж-ж шүлэйтшят:

— Эх! — манэш. — Тынь вэлэ вара, цилэн тэнэ попат-вэт. Лачок, тама шанэн бригадышкэмжэт нэлынаман аныат...

Сокол Сэргэ эчэ йывырттырак:

— Магань эдем тыэтэ ылэш вара, пайан эдем шачшы-кушшы агыл? — маньин Миколай гыц йады.

Миколай йорышы цигаркажым пижыктыш, стол вьлнышы чайныкгыц пэл стопка укшыш выдым йун колтышат, шайышт пуш.

Нинь Карас Йогор дон ик сола ылыт, икварэш кушкыныт. Салтакешат икварешок кэнэйт. Солаштыштат Йогорвлэн ылымаш гань чыды. Атыяжы топлот торгэйн каштын.

Инсарышты Йогор учэбный камандышкы кэн; Вара, тылзак-пэлакышты Миколай дон Йогорым Германы фронтышкы нангэныт. Фронтышты, тамазар лимыкы, Миколай Карас Йогорым ужэш. Тэдэт нашивкэн ¹⁾ погоным пижыктэн шынден. Солажы ылэшат, Миколай марлаок: «О-оо! Йогор толэш, тагынамшен ужтэлам! Толок-толок, тоньш-

нанммолы изиш попалталына» — мань, а кымшы окоп лыньышкы сьгыр' сасла.

Йогоржы марла ак попы. Рушла вэлэ кыскэш. Потыкяок вэт! Миколай — марла, тыды — рушла.

Унтыэр офицэр чиным плучайэнат, пайан йых ылэшат тама, Йогор чываньланэн шынзын. Пурын попышаш годым, Миколайлан кроза вэлэ. — Ну, Миколай, йара эчэ вэсэлаэм турэ попазышыц. Изиш шыдэшкы-мэм турэшрак попазэнат ылгэцы, ик-кым суткаэш нэрэтым моат ылы... — манэш.

Миколай шэклэнэн колтыш.

— Малеын вара? — манэш.

— Малеынжым ат пэлы ма?! Ужыц вэт, проста салтак ам ылыш. Йара, солана молы ылатат, ти рэдэш простым. Вэс ганэжы пэлы... — маншат, кыньыл шагальы да шиньэлжым тэрлэтыш, пэражажым цаткыдемдыш да: — Пока всего хорошего! — маньин, кит путэок ашкэды.

Пайан йых ылмыжым, пайанвлэ вэрц шалгымыжым, Йогор вэс ганэжэ эчэ йажон анжыктэн. Фэвраль рэволюци лимы андакрак, Миколай служым вэр салтаквлэ пыдыранаш тынхэлыныт. Йывырт погоньмашвлэм бштэныт, магань шон, кугижэ ваштарэш сирьмы пумага лаштыквлэм салтаквлэ лошкы кышкэныт, шалэ-тэныт... Иканак салтаквлэ лошты вырсы акэл гишан, кугижам карандымы гишан попышы Храмов салтакым лээн колтэныт. Лышыжы Йогор ылын... Сволыч! Тэнамок ти гишан ышкыжымат пуштнэшты ылыат, алталэн вэлэ ытлыц. «Самынь луэнэм, рэвольвэрэмым кабурышкы пиштёмэм годым самынь ли» — маньин, алталэн вэлэ ытлэн.

Миколайын шайам колыштшывлэ пиш когон цүдэйэви...

Йал амалат

Лыдмы огол паша видышы Сокол Сэргэат ышкэ пашажым пыток бштэ.

Казармаштышы, йажорак анзыл-тэн паша бштышывлэм постарэн-постарэн, промфинплан тэмэн шоктымы гишан со попа. Кышты планым ак ситэрэп, кышты планым утыдон тэмат. — ровочийвлэм погэн шындыат, цилэ шайыштэш.

¹ Проста салтакгыц когорак чинвлэм айырымь пэлык.

Икрады Ышкымжын стөл докыжы Кого Иван Миколайым, Сары пандашан, луды сѣнзѣн Йакимым да Тоштѣр Йаком погѣн шѣндѣнѣт, йыд-вашт манмы ганьы шѣнзѣвѣ.

Кого Иван Миколай бригадыжын пѣшѣжѣ гишѣн шайыштѣш. Манѣш:

— Мѣнѣн бригадыштѣм 14 эдѣм. Луатнѣл эдѣмѣштѣ кѣндѣнш эдѣм-жѣ вѣлѣ пыт ѣнѣн ылыт. Молыжы-лан пишок ѣнѣнѣмѣлѣ агыл, — Карас Йогор паштѣк кѣят. Ѧнѣ, мам Ыштѣмѣлѣ?... Цилѣштѣм лыктын колташ попаза вѣкѣт...

Сокол Сѣргѣжѣ тѣшѣк:

— Миколай, — манѣш — лыктын колташ ак кѣл. Кыцѣ гѣнѣт пѣшѣш-кок шывшын шокташ кѣлѣш. Икѣнѣ-иктѣ лоштѣда тѣнѣштѣрѣлтмѣшѣм Ышташ кѣрѣдѣл анжаш кѣлѣш. Тѣнѣм ѣнѣт намысышты пыра, йѣллѣ-ок ѣнѣт ровотайаш тѣнѣлѣйт, — манѣш.

Сарѣ пандашан марыжы, луды сѣнзѣжѣдон цилѣштѣм анжал сѣр-нѣшѣт:

— Пирѣм кѣрѣк кынары пукшѣт тѣнѣт, соикток шѣргѣшкѣлѣ урмѣ-жѣш. Тидѣт сѣгѣнѣок. Икараш Ыштѣмѣ пѣшѣлѣн тупынѣш ылшы, нѣжѣкѣлѣ колташ цацѣшывлѣ нѣ-гынамат Ышкѣмѣштѣнлѣ ак рово-тайѣп. Мѣнѣнѣт бригадыштѣм Ми-колайын Карас Йогоржы ганьы улы. Со йѣлѣм шѣрѣн, мутѣн каштѣш. Ма ровотайѣнѣ, тѣдѣ тавакым шыв-шын, пѣнгѣн шѣнзѣ. Мам Ыштѣт? Мѣнѣ тѣдѣм бригадѣмгѣц лыктын колташ сѣрѣм — манын попѣн пуш.

Тоштѣр Йако кѣзѣт йактѣ ик йуку-мат Ыш лѣк. Сары пандаш Йакимѣн шайышт пѣтѣрѣмѣм вычыш тама, тѣ попашыжы шѣклѣнѣш. «Худан ровотайышывлѣм бригадѣмгѣц лык-тын колташ сѣрѣм» — манмы, Йаки-мѣн шайажым кольѣт ижѣ тѣнѣлѣбѣ.

— Мѣнѣ — манѣш — Ышкѣ турѣ-шѣм шукѣрдшѣнок, йажон ровотайы-шы ик бригадым Ышташ сѣрѣм дѣ...

Казарма кузѣн кѣмѣлѣок, Карас Йогорын мыскылым йукшѣ шактѣн колтыш. Амалѣн кишѣвлѣ, кыдыжы тѣргѣштѣн вазѣвѣ вѣк.

— Йара, йара! Ровотайыда, кыцѣ мыштѣдѣ... Мѣнѣ иргодымок, Мико-лайын бригадыжыгѣц кут эдѣмѣм

нѣлѣмѣт, Ышкѣ бригадѣмѣм Ыштѣм. Мѣят ровотайѣн кѣрдѣнѣ. Ровота гѣц ана лѣт — манын, вѣржѣ гѣц кѣнѣлѣтѣок, ом пышанла шѣдѣш-кѣн попѣн пуш.

Карас Йогорын йукѣшѣжѣ, ты-рын амалѣн кишѣвлѣ кыды — тидѣ-жѣ кѣнѣлѣвѣ. Тугѣ лѣкшѣжѣ — тугѣ лѣктѣн пырѣвѣ, вѣд йушѣ-жѣ, бак гѣц вѣдѣм молѣ йѣвѣ. Вара мѣнгѣшок вазѣвѣ.

Вацмышты анзѣц ик мары, Його-рѣм пѣлѣштѣмѣлѣ:

— Чортым саслѣн киѣт ма? Пра-мой ат ровотайы, ат йанылы... Йѣл-лѣн кѣнѣшѣшѣм ѣптѣртѣл, саслѣн киѣт... Вацмѣкѣжы амалышаш — ма-нѣн, кѣлѣсѣн пушат, Ышкѣжѣ мѣ-нѣшок пырѣн вазѣ.

Тѣрын попѣн шѣнзѣшѣвлѣ шѣ-лѣнѣвѣ.

Сокол Сѣргѣ Карас Йогор докы-лѣ сѣрнѣл шѣнзѣт:

— Тѣнѣ, Карасѣов шпион гань ылат, йѣл кыцѣ гѣнѣт пѣшѣм ашѣн-дарѣн Ыштѣнѣштѣ, йыд омымат ак амалѣп, шанѣн шѣнзѣт. Тѣнѣ ѣп-тѣртѣш вѣлѣ тумайѣн киѣнѣт. Тѣ-гѣнѣ здорова кит-йѣлѣтдон йѣл гѣц шайѣлан кодаш — намѣс гѣцѣт на-мыс — манын, пѣлѣштѣмѣлѣ кѣлѣ-сѣш.

Ти шайѣш Йаким пырыш.

Миколай вѣржѣ докѣ миш. Вѣ-лѣнжѣ шыналмы выргѣмжѣм вѣрѣш-кѣжѣ шушат, тѣнѣлѣбѣ.

— Вот, Йогор, — манѣш — тѣнѣн гань силаѣм лимѣкѣ, кырыкымат сѣрѣл шунѣм ылнѣжѣ. Силаѣмжѣ пѣрѣшѣмжѣ гѣц пѣлѣжѣ вѣлѣ ко-дын ач. Тѣнгѣ гѣнѣт, тѣнѣ гѣцѣт йажон, йонгѣтан ровотайѣм. Анзѣкѣ-ла Ыштѣшѣшлѣк ашкылѣмвлѣм ви-сѣн, тѣрѣштѣрѣн миѣмѣт, цилѣ пѣшѣ-ѣмок йонгѣн кѣ. Тырлы тѣвѣ, пѣр-виш шушѣрѣмвлѣ цилѣ йажон тѣр-лѣнѣн шомыкы, кѣм эдѣм пѣйѣм ровотайыш тѣнѣлѣм. Тѣнѣм тѣнѣнѣн силаѣт мѣлѣм ак кѣл лиѣш. Кѣзѣт-шѣт пишок ак кѣл ылнѣжѣ дѣ, сѣ-мѣрѣк силаѣт так йѣмѣш, сѣдѣндон изиш ровотайылыктымѣ шоѣш.

Йогор тѣшѣкѣн шѣдѣшкѣн кол-тыш.

— Йара, йара! Пишок силаѣт ко-го гѣнѣ, ровотайы, мѣ анжалѣна — манын, вуй лѣктѣлтѣок кѣлѣсѣш.

Сокол Сэргэ кит тупэш пижбик-тэн кашмби цашбжым анжалыт: — Амалаш вэрэмэ, 11 цашат эртэн, вацтаок, амалдаок. Иргодым, кәнбш вуйдон ланзылэдә! — манын, амалаш вазаш вәрбм шарбш...

Тыл йөрбш.

Цилән вазэвй...

Тылзэй вэлэ пйлгомышты, пйлвлә логыц ләктылдәл — ләктылдәл, Сокол Сэргән окньашкы анжалэш. Кышты — тиштб, казарма гыц түгб ләкшб ровочыйвлән кахыралтымб йукыштб шактыкала.

Кбртнби корны өрдбжэш шагалтэн кэмб тьэльэфон столмывлә бшкэтбшток йошт шагальнбтат, граньцә оролышы салтаквлә машанэт, пролбкыштылан мүнбктэн шалгат...

Тылзэй пйл логыц ләкмбжб йбдә, кбртнби корны рэльсбвләм анжыталэш. Ти вэрэмәнжб тынтэ — мычаштэ кишб рэльсбвләштб кэлэсэн мыштыдымы кок кужы кбшкб рәдбн киәлтәт машаналтэш...

Кбнам — тинәм шозэмшб шбргб вуйгыц сбсбрнән валышб мардәж казарма эртбмбжб годым шишкәлтэн эртэн кәә...

Корны өрдбжбштб шалгышб нәрәштә йәктбвлә, луатшбм иаш, ош нолан цбрән бдырвлә машанэт, икәнә — ик вәкб вуйбштым сәрбкәл шалгат, шанымб брвзббвләштбм прошайаш вычбмыла вэлэ чучыт...

— „Тагачы, иргодым, бльмәшнә пйтә“ — манын шанән шалгат вәкәт...

Куп лаза воктән шалгышы, тыгыды кугивлә вэлэ, ти сәмббрык, нәрәштә йәктбвләлән сотарымылаок, чотдә когон бшкә лоштышты шишкәдблбт...

— „Мәләннә вольа лиэш. Тәмдән качкышта мәләннә кодэш“ — манмылаок чучыт.

Ир вәкблә вольашты кашы мардәжәт тынланыш...

Ти вэрэмәнжб бльбшб йәнәнжәт укәләок чучын колта.

Самой ом вэрэмә...

Ирб тырышты вэрэмә шукок бш эртб...

Кужы кбшкбвлә ганьы, тынтэ — мычаштэ кишб кбртнби корны мычкы, коклывыц платформэш пбрәнбәм өнтән кблдән шбндбшб паравоз толы.

Лишблэмб анзыцынжы пиш кужын, ир тирым пыжгайән шумылаок, кбжгб кого йукшыдон: «У-у-у-у-у-у!» — манын, шбргб тырым вапт пдыратән колтыш.

Паровоз йукшы, ирб тырэдбн шбргб лошкы пырән кәшәт, мбндбрән, вацтарэш — вацтарэш сәслән пйтбш...

* * *

Ирок.

Кәчб пиш тыр.

Икпоратка уштб.

Кәчб ләкмб годымраок эчә, Кого Иван Миколай, бригадыжым погышат, у вәрбшкб ровотайаш нәнэш.

Миколайын бригады паштәк вәс бригады кәш.

Казармәш кут әдәм вэлэ кодын. Нинб лошты Карас Йогор, Торук Иван дә эчә молывлә... Карас Йогор бригады бштәш кодын.

Йогор бшкбмжбн „бригадым“ бштәш пыток кбрәдәлбб дә... кбрәдәлмәшбжб такшок йамы. Иктәт Йогорын бригадышкы бш пырәп.

— Мәнмән бригадына улы, тбнб бшкәтәток бригадым бшток! — манын, Йогорлан йбрән — йбрән вэлэ, мыскылымла попәт...

Шүдб кутлу әдәмбштб Карас Йогор сага вбц әдәм кодын. Котшывләжәт эчә пәшә бштбшббвләок агыләп. Торук Иванжы молы куштылгым вэлэ йарата.

Молывләжәт кәрәллә лижб, манын ровотайышывлә агыләп.

* * *

Кого Иван Миколайын бндә у бригады. Ти бригадыдон нбгышакәнәт ак йам.

Миколайжы вәт бшкәжәт цилә пәшәштбжок примәр анжыктымыла ровотайа. У бригады цымырымыжы годымат, тоштыжым ашбндәрән, бригадышкы пырышывләлән тәнә попыш. Манэш:

— Октябб Револьуцы годым дә граждан вырсы гач, тэгәнб ләлбвләм агыл, тиләц шүдб пачаш ләлбвләм тырхәннә. Качкын-качтә әрнбә молы сәдок йал вблнб кыр-

гышталат. Ик изи курымыштэм мам ужтэлам вэл!..

Октябрь революцы годым, офицервлә, капитальствлә ваштарэш кырәдәлмбй годым кым ганә шушыргәнәм... Кызбтәт шушыр йаләм кынам — тинәм каршталалэш..

Граждан ырсы годым, Колчакын пләнбшкбй попазәнәм. Кым кәчбй мүгбрәпшты качтә-йүтә шбнзбктәвбй. Вара лүаш суйәнйт ылыы..

Развәдчбк камандышты служымәм годым, Уфа аңбр гач и пырымыкы, шүдән йактә нөрән, кылмән ванжәнәм... Шуку ужалтын... Шуку кырәдәлбннә..

Качкын-качтә, йыт ом амалбдә, худа пи ганьы шужән шбнзәт, мочгыц кәмәшкбй йаңылән шбнзәт гынбәт, бшкә пәшәнә вәрц вуй пиштбймәшкбй кырәдәлбннә..

Кызбт кыдбй ровочбйвләжбм анжәтәт, чәрәпахы тәмп дон пашаштбм бштбкәләт. Тәнгә ровотайән, колы вбц иаш планнам нбл иштбй тәмән шоктәнә.

Революцы годшым ашбндәрән колтәтәт.... «Большевиквләлән, ровочбй класслан, сбнгән кәртдбмбй крәпбцукә» — манмы, Сталын тәнбн шайажы пиш тбр. Прольэтариат кызбт йактә мам сбнгбдә?... Магань пәшә гыц цакнән шалгән?.. Цилә вәрә, цилә пашаштбй сбнгән мия, цилә тбшманым ташкән пыра..

Совет власть лимбй годшән луаткым и эртән. Ти эртбшбй луаткым им анжалмыкына, прольэтариатбн сбнгән мимбй пашәвләжбм пиш шукбй ужына. Тәвәш, Карас Йогор постолбвлә — «капитальствлә вәлә цилә бштән кәрдбт» — манбн попат, кызбтәт йбнгбсаш цәрнбдәлбт

Нбнбн понымбштблан прольэтариат ак бнбәнбй, улы силадон, шокш кәргәлтән пашажбм кыча, ләлым сбнгә..

Мәләннәят тәнгәок бштәш кәлэш. Ик ашкылат такәш ташкалмы бнжбй ли. Лач ударный бригадәш бшкбмнәм шотләнә гынб, пәшәнәмәт ударныок бштәш кәлэш.

Нормынам утыдон ситәрән ана кәрт гыцә? — Кәрдбнә. Тидбм бштән шокташ цилә кәртмәшнә улбй.

Ти нормы ваштарэш вәстрәчнбй нормым пуән ана кәрт гыцә? — Кәр-

дбнә. Йәл шбм мәтбрбм роат, мә кәндәкшбшкбй шоктән кәрдбнә. Кумам шана? — манын, йадын Миколай шайажым пбтәрбш.

Кого Иван Миколайын шайажым колышт шбнзбшбвлә циләнок манмбй гань попаш тбнгәльвбй. Маныт:

— Колы ана кәрт?!

— Кәрдбнә!...

— Тавай пытырак кычәнә!...

— Тавай циләлән примәрбм ажыктәнә!...

— Сорәвнованбм бп тбшаш!.. — манын, цилә ләлым сбнгәш бнбәнбмблә попаш тбнгәльвбй.

* * *

Миколайын шайажбй годшән вбц кәчбй эртбш.

Вбц кәчәш сводкбй погымы годым, Миколай пишок сусу. Бригадыштбжы бшбшвләят уән мәләнә ганьбвлә йбрәнок каштбт.

Сусу литәжбй мам бштәт?!

Миколайбн бригадбжы Сары пандаш йәкимбн бригадыдон сорәвнованбм бштән дә, Миколай бшкә бригадбн нормб тәбймәшбжбм шбм мәтр дә пәлбшкбй шоктән..

Сары пандашәдбн шбм мәтбр вәлә.

* * *

Льәстранхозбн прәдставитбль толмыкы, прәми пумы гшән попаш тбнгәльбй.

Миколай бблбмбй казармаштбшбй ровочбйвлә цилән вәк:

— Кого Иван Миколайын бригадылан прәмим пуаш кәләш!...

— Миколайлан пушаш!... — манбн, саслаш тбнгәльвбй.

Миколайбн бригадылан лачокок прәмим пуәвбй.

Луатвбц әдәмлән лу костюм, луатвбц тбгыраш, циләштблән ик мбжыр гыц калош дә мол тыгыды хәдбрвләм пуәвбй.

Миколайлан сәк шәргәкән прәмижок «Значок ударныка» ли.

Прәми шәләтән пбтәрбмбкбй, Миколай онәшбжбй «значок ударныка» манмәдбм пижәктән шбндбшәт:

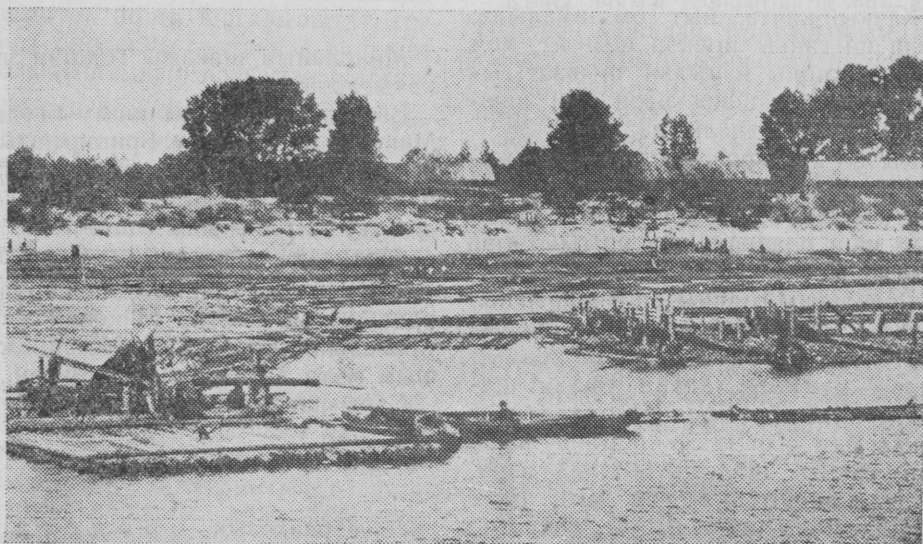
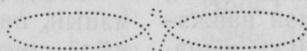
— Тәнгәлә! — манәш — мәнмән пәшәнә бшләннә бштбм пәшә бләш.

Мә цилән, Совет ушәмьштышый цилә прольетариат, сәндәлык ылыншы тышман капиталыствлән—вѳц ийш планнам нѳл иштѳ тәмѳмѳнәдон курымаш йәмѳм капайәнә.

«Большэвиквлән, прольетариатын энтузиазмыжы цилә ләлым сѳнгә» Социализм стройымы фронтыштына кәрәк магань ләлы пәшәм кычәнә гыньәт, мә соиток сѳнгәннә, сѳнгәнә дә анзыкылаат сѳнгән миәл, социализмым бѳштән линә.

Мәнмәм әптѳртәш цацышы кулак' вургымла дә «шалахай» опортуньствләм, дә нынѳ ыккѳ пурын анчѳшывләм корнына гѳц карандәнә, нинѳлән прольетариат лошты вәр укә. Ма йѳнгѳсѳшыйвләдэок социализмышкѳ лишѳләмѳнә. Вѳц ийш планын, рәшѳшы кымшы иштѳжѳ, социализмын фундаментгѳм пиштәнә.

Мар —31 и

Шалвләм йәмдѳләнә.

Шадт Булат

Пәшә йук

Шошым шозш,
лым шыла —
шожгә мырән
вѳд йога,
тошты пѳйтә —
ош лымла,
ужы шачеш —
пәчкѳшлә.

Йыл вѳт ылыншы
и ара
цыдыр — цудыр
пыдырга,

Йыл вѳд кого
тангыжла
алык мѳчкы
йѳр шәрлә.

Ушәм виня,
силана

кого Йыл гань
чынь шәрлә,
мәнмән ушәм
куатна
кулак классым
лаксѳрта!

Икѳш, ик виш
цѳмыргән
пәшәм пѳсѳн
бѳштәнә,
тоштым важгә
сѳмѳрән, —
цилә угѳн
стройәнә!

Йѳрѳм — йѳрвәш
пәшә йук:
фабрик, завод
мѳгѳрә,
нѳрна мѳчкы
трактыр йук —
колхоз пәшәм
йѳндәрә!

Завод донь
трактыр ви

бѳлмәшым
вашталта!
труппыш халык
икѳш лин
шык тышманым
йашт тәмдә!

Индустриnä
чынь кушкеш,
сәндәлыкнә
виангеш,
бѳндә тошты
йашт йәмеш, —
цилә ушкы
сәрвәлтеш.

Йѳрѳм — йѳрвәш
пәшә йук:
фабрик, завод
мѳгѳрә,

Нырна мѳчкы
трактыр йук —
колхоз пәшәм
йѳндәрә!

Вурсы мардэж

Роман

(2-часть. Пақылажы).

V

Зина большэвичкы...

Грузинкывлан йажоштым, цэвэр-бштым циланок палэда, колында сай. Корабльова Зинаат нинь ганьок ёлэш. Тидынат нынён ганьок шим сынзэ, ош нолан кужикарак лица, вьцкыж касыр кап, айа анжалтышан йёралтымаш, тёрвёвлэжы — макы пэлэдышым лыктэш, шара машанэт. Шёргы мынывлэжы поспэйышы охыравидыш олма гань ёлётат, нынё гыцат эчэ йажола, цэвэрлэ чучэш.

Тэвэ ач Пэтровын ватыжы махань ылын.

Оковлэштё кимёна годым, салтаквлэ ватывлэштём хывальаш тынэлытат, тиды со:

— Лач мёнын ватыжымок шошыжым соикток ада мо, манэш ылы.

Цилаланок ёшкэ ватышты йажола чучэш. Ку вара Пэтровын ватыжым ужын, пала?

— Ам хывальы ылнэжы, — тидылан манёт.

— Ку вара хывальа? Мёны ам хывальы. Иктарады ужмыкыда, ёшкэок палэда, манэш да шим вусыжым кышкыла пётёралэшат, вэс шайам тарвата. Такешым попаш ак йараты.

Ёнде тэвэш, манман вагоньшток ватыжы ёлэш. Коктынат кышыл нарышты сага-сага кыат амалэн шижынётат, ёшкэ дурэшышты тамам попат, виш шумы окня вагоньшкы тавыкын — тавыкын анжалёт, йужнам икты-вэсыштым мадыла тыкалыт, цыгылтат, ваштылыт.

Кызытат эчэ Зина ужмыжым Пэтров цудэйаш царнёде. Тэнэчы вадэш йадышмыжым тагачат эчэ йадыштэш.

— Малы, йа, манэш, торцынэтшы лэктёнат? Качкашэтшы укэ?

Зиражы вькыжы йёрэн-йёрэн анжа.

— Ма, качмыдон вэлэ эдем ёлагычэ? — манэш да мазар анжа тынар шим сынзэвлэжыдон йаным йылатара. „Йаратэмат вэт, ужмэм шошэт вэт, тыным вашлышым лэктёнам“ — манён, сынзэвлэжы попымыла чучёт. Ош парсынён вьцкыж шальжы лёвэц лэкшы ёп пёрцыквлэжым тавыкын-тавыкын мардэж шарга, мадыкталэш. Кынам — тинэм кэчы анжым вэки лин колтышы вагон окняшкы айар лаштык пёрэн кэа, шортны кидшыдон таварный вагон коргым нёялтылэш, вагон ёрышкэлтмашэш пыдаэш сакым кык вэкыла мёлыгалтышы ёжаргы пуштырвлэм анжалэш, ош зосты кружавладон йыл-йол мадылдал колта, симсалгы сталь дулан винтовкывлэм кычалэш, амалэн кышы салтаквлэм йаратымы танвлэжыла шывшалэш, вуйышты гыц моло нёялталэш да йывыр-йовыр тугы лэктёнын кэа.

— А в тонына ёлашыжы худа? — тынэлым шайажым Пэтров видэ.

— Пишок худа... Изишэт ёлымё ак шо... Скушна...

Зинён марыжы ваштылэш.

— Худа манынжы ит попы, ёлнэжы. Атытмёт нэзэр ылыт? Луцкы имны, луцкы вали-ушкыж, кыклы ышкы, кыкшуды вьцлы сётинэ зэмля, тамазар ровотнык... Лач изи помешык ганьок ёлыдаш. Эчэ со худа манат... манэш.

— Кэмэ, ёшкэтэт ёлэн анжэмэ, маньы да тыгыды ош пёвлэжым кайыктэн вьцкыж тёрвёжым пёрёлын, мадыла, карагай, ёны! — манэш.

— Ого, силаэт улыш...

— Ит мыскылы!

Изиш лиёт эчэ, ти ганэкшы ваштылтэок:

— Торцынэтшы викок лэкташ ак кэл ылы. Йара эчэ турэш линна, — Пэтров маньы.

— Эртышым ит попы...

— Ит попы агыл. Пёдырандык вэрэмэ ылмыжым ёшкэок палэг. Шамак толшэш, тадарвлэ манман сынэныт ёлгэцы, мам ёштэт ылы? Сынэнна гёныт, мёныым пуштын кэрдёт ылы. Эх, ородишкээм, эчэ йёра, тамаш... Ма, мёны-

жы ынгынаMAT колыдымаш, курь-
маш ылам машанэт, ма? Тэвэщ, тэ-
нэчы вэлэ ныл салтакнам тайыш-
на. Тадарвлэжы вэт мбнбмат пуш-
тын кэрдбт ылын. Пульбвлэ фамэ-
льбм ак йадбштэп вэт.

— Тынъ ат колы, ат колы! — Зи-
нажы манэш дэ цэвэр вуйжым Пэт-
ровын лицээш аңгэлтэлэш.

— Мбнъ колаш ам лүт... Колэм
гынъат, тынъарок...

— Тынъ колэт, гынъ, мбнъат ко-
лэм!

— Тэвэ, тынбм тадар кнбэзвлэ
пуштыныт бйлгэчы мам вал бштэм
ылы?

— Тбкблбштб вэлэ блы, — Зи-
на манб дэ пйлвуй мбчан кбнббл
шагалват, понгышыжы гыц тама йол-
гэ кайшы маклака постолым шы-
рэн лыкты — тэвэ мам бштэм
ылы! — манэш дэ марбжы вбкб
шутыа бштбмблэ самовзводан рэ-
вольвэрбм вбктэн шбндбш. — Ужа-
ат? — маны, бшкэжб ваштылэш
вэлэ.

Пэтров рэвольвэрбм кидбшкбжб
кбчбшаш:

— Йарал агылбш! — манэш.

— Атбамбнбм нблбнам. Кугижан
гвардышты службмбжб годбм по-
даркаэш пуэнбт ылын.

Ма, вагон сэдбрб покшалны ма-
дын шбнзышб салтаквлээт, тагб-
лыгбшы картвланбмат шуэн колтыш-
на, вбрна гыц кбнббл кэшнб.

— Тэвэ, бдбрамаш манок, — ма-
нбна.

Рэвольвэржбм мбнэшок понгыш-
кыжы пиштышят:

— Тбкблбшбштб вэлэ ылыб,
цилбштбм пуштам ылыб, остатка-
жбм бшкбмэмбм лүэм блыб, — Зи-
на манэш.

— Бшкбмэтшбм малын?

— Бтлаш ак ли гынб! Нбмадо-
нат живойнбэк нбнб кидбшкб бш-
кбмэмбм ам пу блы...

Мбнъ Зиналан:

— Тонэт вэлэ блбш кэлэш блын,
манам.

Тэнгэ манмэмлэн Вбсоцкий ваш-
тыл колтыш.

— Толмэтдон Йэфимовлан пиш
кого ойхбм бштэнбт, манын Зина-
лан кэлэсб.

Тбдбжб нымат ак пблб. Йажо
сбнзавлэжбм вэлэ ма вбкбнблб
кэрэн шбндэн.

— Малын? — манэш.

Пэтровшы:

— Шблок, тидб вэт шутыа бш-
тб, манэш.

Тбдбжб лачокымлаок, нбма йб-
рблтыдэок попа.

— Маханъ шутыа, шутыа агбл...
Коктынэт нинб марб дон вбтб гань
блэт ылы... Икараш качкбт, ика-
раш амалат... Бндэ тэвэ бшкэтшок
киэн кодын, ойхбра, качкашат пы-
рахэн вбк, пбйбрт вэлэ качкэш... —
манбш.

— Нормыдонэт когонок ат кач, —
мбнбжб манам.

Цилан ваштылбт. Пбтбрли шэк-
лбншб гань лин колтышы Зинаат
утэн кэб — ваштылэш, марыжым мад-
мыла шырал-шбрал колта.

— Э-э, тбнбб вэсбвлбм йаратэн
каштат ылыныш! — манэш.

Мбэт ваштылна. Салтаквлб:

— Йажон, йажон, — манбт. Йэф-
имовшбмат шимб, манбт.

Зинан тадар кнбэзвлэ кидбшкб
попзбмбжбм ма колтэлына, Пэт-
ровлан вэлэ пэлэ-дурэш шайбштб-
калэн, пбт шайбшташыжб вэрэмб-
жб литэ. Мам вара, тэнэчы, тадар-
влэ дорц толмбкына, 4 колбшб
салтакнам тайбшна, 11 шушырым
санитар вагонышкбна пиштышна, ва-
ражб корнб мбчкы, тадарвлэ улб
манын, оролэн, анжэн кэннб, кыды-
жы амалэнбт. Бндэ цилан кбнббл-
бннббт, ужмы масакшым Зиналан
шайбштбктышна.

Тадарвлээт нинбн пойэздбм ирок
кэчы кузаш тбнблмб анцыц, кбра-
вэнбт. Эдэмвлээт амалэн вэлэ кэ-
нбт блын. Тамаханъ анббл станци-
штб вагон йбдэ тамазарын шбнзб-
нбт блбнат, аулышкб шошаш го-
дбм пойэздбм шагалтэнбт. Поэзд-
бштбшб эдэмвлэ вблкб.

— Руки верх! — манын тбгбрбл
колтэнбт.

Каждый тадарын кок кидбштб
кок рэвольвэр блын. Шижбн кол-
тышб ом пбшан халыкэт нбмаMAT
бштэн кэртэ. Ма шэргакбнбштб
ылын, цилб шывшын, кэдэрэн нб-
лбнбт. Шбртнбб шбргбшэт, пблыш
сэргбэт, брасльэтэт, оксаэт моло

кодтэ, цилэ ужмыштым, момыштым. нэлбнйт. Зина ылым вагоншты офицер вйргэмән ик эдәм нини ваштарэш револьвердон лүләш шагалнэжы ылынат, тбдым тбшакэнок лэпкэ лужы гыц пульбдон чивал колтэнйт.

Кыравэн ләкмбкышты, агышты момы красиндон пойээдэш тылым шыральэвы да мбнгэшлэ, Баку вэкэт пойээдым вктрән колтэнйт. Пижбктым вагонвлэжы товарный вагонвлэ ылынытат, пассажир вагонвлэжы вбзбйт нэр вэлэ ылын пиш трүкышты пижбн кэнбйт. Тамазар минутышты цилэ пойээд халэ йылаш тбнгэлбн, тамахань тыл кышкы кэа машанэт.

Кыравымашэт пиш выртышы лйәлтбн, кыдыжы прамой шижбнәт шоктыдэлыт, шижмбкышты омын вэлэ машанәнйт. Лач йылаш тбнгәлмбкэт вэлэ циләнок шижбн колтәнйт, тәрвәнән кәнбйт. Утла литбмәш ружгәш, саслаш тбнгәлбнйт, амасвләшкы шбшкылтбнйт. Тбргәштән кәрдтшбшбжы тбргәштәнйт, кодшыжы—кодбнйт, йыләнбйт. Бдбрәмәшвлә, әзәәнвлә угла кого орлыкшымок ужыныт. Ик әвә әзәжым иктблән кычыктәнәт, бшкәжы ләктбн шоктыдә. Ик бдбрәмәш тбргәштән, марыжы дон әзәжы вагонәш киэн кодыныт. Мам вара, вагон ташкалтышәш шагалынат, тбргәштәш вэлэ ылын да вәржы күэрән, әзәжым пәрэгшәшләнән тбргәштәшәт лүдбн. Вара вагонжы тыл салым лошкы мүдәлт кәшәт, нымат ужаш ак ли ылын, әнәт тама ли нбйт.

Шукужы нимадэок, тыгыр вэлә тбргәштәнйт. Зина кәрәк кынамжат пинбдб оман агылат, шошым пальтожым шыңгал поспәйән, тбргәштбмжы годым вэлә йалжым каштарән.

— Кнбәзвлә докыжы кыцәлә вәрәштәнәт? манына.

— Кыцә? Кән колтәнйт ганьок ылы, араштат йамыныт ылы. Дә тәвә мыктәшкывлә тувыргә вэлә токынала толыт. Бдбрәмәшвләм әрәштбләш, кычаш тбнгәльэвы. Мбньбмәт имны вбкы кычән нәльэвәт аулышкәт нәлбн миевб.

— Варыжы?

— Питбрән шбндәнбйт. Тб кәчбн вадәшбжок тәвәш тә толда...

Тадарвләэдбм мә пиш вбрсәнә, шудалына.

— Йавылвлә! Кәлтбмәшвлә блыт!—манына.

Салтаквләнә пиш когон нбнб вбкы шыдәшкән шбнзбнйт. Вбсоцкый:

— Бшкымыштын вәтбштым шолышташ кәләш!—манәш.

Мәтла тиды вбкы тбрынь анжалы, өрдбшкы шбвәл колтышат, пәләштбш:

— Ма, шолыштатат, шолташ, качкаш йарат гыцә?—манына.

— Тбләнәт со качкаш лижы!—тбдбжы попа.

Мәтла попаш мастар агылат, йолток виш шумы вагон амасашкыла сәрнәл шагалы. Льавбрән гимнастюркы вблән шыңгалмы шиньәлжы вэлә дә цәрә вуй сары үпшб вэлә эшәлон кәмәшәшәт йожалталыт.

Мәт тадарвләм цәрнбдэок вбрсәнә. Иктб—пушташ кәләш, манәш. Вәсб—лач бшкә кидәмдонок сәкынем блнэжы, манәш. Пәтров колышты—колыштат:

— Йблмбдон такәш рәвәтмәшкы кычбда, сәкыдә, пушта!—манәш.

— Пачышты кытык ач,—Шаров манәш.

— Кычашбжат, Пәтров манәш, цилә тадарымок кычаш аккәл. Пайәнвләжым, кнбәзвләэдбм вакташ, шйәш кәлнэжы. Нәзәрвләжым, укәәнвләжым кәрәк кычы. Нбнб мә ганьнаок большәвиквлә блыт. Корнбжым вэлә ак пәләпбрак...

— Ажәдшы укә бшкәлә,—мбньжы тбшакән кәләсэн пушым.

Окнә вәшт анжән шбнзбшб, Пәтровын вәтбжы, большәвик маным колбн колтышат, полток мә вәкбнә анжал шбндбш.

— Махань большәвиквлә? Кышты?—манәш.

Мәләннә потыкәлә вэлә чучәш: тә шутя бштымлә йадәш, тә лачокшбмок ак пәлб. Ик мазар йукыма тшбнә лык. Вара марыжы вбкы анжалы. Тбдбжы:

— Большәвиквләжы мә ылына..—манәш.

Зинан йәг йылатарыш сбнзәжы лач клоной пблгомлаок пачылт,

каралт кэш, вйкбйнаэт цүдэйэн анжал шбндйш. Йажо пэлэдйш гань ышмажат пачылт колтыш.

— Та?—манэш.

— Ма!—манына.

Марыжбн кокпулшэшбйжбй кок кидшбйм пиштбйшят:

— Ада мыскылы вара?—манбн Зина йадб.

Маләнннә потыкәлә вэлә чучын колтыш.

— Кү вара мйскыла? Лачокок.— Пэтров маньы.

Мажат тйшакән:

— Лачокок, лачокок, маньына.

— Паровозыштбйшбй йакшар плакнажым ужынат вэт?

— Лачоқыш вара...—Зинаэт цаклән колтыш дә ваштылаш тбнгальбй. Тбйдбй ваштылэш, мажбй вбкбйжбй анжәнә, йукат укә—шалгәнә. Тамалын ваштылэш, ана пәлбй. Марыжат ак пәлбй.

— Мам, манэш, ваштылат?

Тбйдбйжбй утән кән ваштылэш.

— Ох-ох-ох! Ой, шүмәм, ой!—маньын-манбн пбйтбрнәлт ижбй кәй. Ваштылаш цәрнбшят — Атьәм дон авәмбйм ашбндәрбшбйм... Нбнбйм ваштылаш... Потыкәэт!

— Нинбйжбй — ма?

— Та гыцтә, большевиквләэт гбцтэвәм, лүдбйт. Утлаок тупынь, худа эдәмвлә блыт, маньыт. Качкаш моло шбнзбйнаәт, тбй шайа вэлә. Атьәмжбйн лүдмбйжбймок цаклаш акли, тбйдбй вбйрса вэлә. Авәмжбй гбнь пишлүдэш, ваштылок утынәт. Амалаш вацмыжбй годым моло со: «большевиквлә гбц йымы ытарок» манэш...

Маэт ваштылына.

— Ытара гбнь йара!—маньына.

— ...Тә докыда кәаш шагалмыкәмәт, «нинбй гбц бшкбймәдбйм пәрэгбй» маньэвбй.

— Пәрэгбйшбйц?—маньын ваштыл марыжы йады.

Тбйдбйжат йбрә:

— Гәрэгбйшбйм, манэш.

— Бндәжбй мам бштәт? Ма саганааок кодат?—мажбй Зинам йадна.

— Тә сагада агыл гбнь, бнбнәкышкы кәшләш? манэш.

— Мажбй вәт большевиквлә ылына?

— Ылыда гбнь! Марәм большевикбйш, мбньжбй большевичка линам кәрт ма?

— Лиэш дә йасы...

Пбйтәри шутыала, йбрән попышы Зинам тбрвбйвләжбй тбрбнбн — вочык кәаш тбнгальэвбй. Шим сбнзә анжалтышыжыдон тбнбйм вашт чүчбймбйләок чучэш. Шбдәшкә. Кубань казак вбрәт тәрвәнә. Бндә шамакшбй йбдәок кидшбйм шалалтән-шалалтән колта. Тьангра йукан шамаквләжбйм вблкбйна шултәш, машанәт.

— Марыдәжбй, манэш, каньбйл машанәдә? Уштәлыда! Вәнжайәлтнә гбнь, кок арнәя вэлә Василям дон бйләләльбй — вырсышкәт тбкән нәнэвбй. Эчәят айбрынәдә ма?! — тәнгәманьят, ик мазар ма вбкбйна анжән шбнзбйш. — Ньыма донат ам айбрылы! — манэш...

— Ма вырсыш кәнә.

— Мбньәт кәм! — манэш.

— Буржуйвләм шийәш тбнгальбнә.

— Мбньәт шийәм. Лүлбйн мыштәм...

— Совет власть вәрц вуйнам пиштәнә!

— Мбньәт пиштәм.

Кбзбйт йактә анжән, колышт шбнзбйшбй марыжы Зинам —

— Млоәц! — манэш дә шбвшал шбндбйш.

Мажбй лапам шийәш тбнгәлнә.

— Bravo! — маньына.

Зинам цбрәжбй мбнәшок сусуэмәлт, йонәш кәш...

Паровозна кужы свистовквләм пуш. Ма анзылнына полустанкбй постол, Салтаквлә чәнбйквләштбйм нәлбйт, шокшы вбдлән кәаш йәмдбйләлтбйт. Вагон амаса лишкбй шыналт шагалыныт — тбргәштәш вэлә. Полустанкыштыжбй лач ик эдәм вэлә кыргышталәш. Камбйна станци томавлә брдбштбй цбвбйвлә тамам пыргәдбйт; нбнбйм ужыма, вбртәш тонышнаам ашбндәрән колтышым... Айарышты йалахайәшбйжбй бршбй пачаныләш. Полустанкы йолток охбйр вәрбштбй шбнзәлтә. Йбрбйм — йбрвәш ньымахань бйлбш трапамат ат уж. Корны ик вәлнбйжбй — стьәп, вәс вәлнбйжбй — кырык нәркәвлә, пакылажы күкшбй дә күкшбй кбрыквлә йәг аздарышы клоной пбйлгомьшкәт кырмаг, шоаш цацат...

VI Большевиквлә

Мимбнә годымок эчә ти ала тама тырла ыш чуч. Станциштә мбнәш-аньәш эдәмвлә кыргышталыт. Намалтышвләм намал-намал шбндәнбәт, иканә-иктбштәм сьгьрәт, саслат. Тагү аньәт мәгьбра, йәлбм шькән-шькән, тагышкьла кьргьжәш, сарапан пачьжь вәлә йожалтәш.

Ик ьдьрәмәшын мәшәк йалштыш шүтләлт кәнәт, мәшәк гьцьбнжь цилә үлбкь пачкалт, йәстәрәлт кәш. Тама атьвлә, короплавлә, пумага лаштыквлә цилә вәкь шәпнәт, мардәжәш намалалтыт. Ти әдьрвлян йәнгьштә пьрәнәт, нинәт тагышкыла кыргыжаш, шьләш тәрвәнәнбәт машанәт. Эртән кәшбьвләжь ниньм чьмат, ташкат, йәләшбштә пижьктән йәнгәт моло. Бьдьрәмәшбжь, үпшбм шәләтән шьбндәнәт, мәгьбрә, сасла; пьлвуйтәнәт, вилән шумы әдьрвләжьм сарапан анзылвачышкьжы постараш цаца. Ик статьяжы лач игьвләжьм шылдьрльвәкьжь постараш цацьшы цьвбь әвәләок чучын колта.

Кәчь вадь вәкь кән. Ала садывлән ьжар пушәнгьвләштә пиш йәнгьм кьндәрәт, тотлы пышыштым йьрөм-йьрвәш шәрәт. Циләок пәлэдәш. Ошын, йакшаргын, клонойн кайышпь алажат когә пәлэдьш букәтләок чучын колта...

Кавказьм эртәтәт, Кубань вашт тәхәнә садан, итьрә алавлә шьбнзән кәәт...

Корнә мьчкок ти алам мә ашбндәрән толынна.

— Иктә кым кәчьжь соиток ти алашты шалгәнә...—маньна.

Тьтәжь ак ли ач. Момоцашкь кәш кәләш, качкьшнам момьла. Корнә мьчкәт пиш вәт худан, парвалән толынна. Ик кәчь тадарвлә зоройат, вәс кәчәш — чечәнцьвлә. Тьлзь нәр тәнгәлә толынна. Пач вәкьләжь консәрвыннаат, пьтбш. Сухари пьдыргьм вәлә шокшы вьтдон качкын бьләннә. Вьлнбшпь гимнастьоркьна моло, анжалашат йьрвәт, тагыльгән льявььргән шьбнзьнбәт. Кәләсәнәт ат мьштә мөгьрна пьчьшта: Йужынамжы пьжәлтәт молат, цилә цажгьжаш тьнәләш вәк.

Салтаквләна пиш шьдәшкәш тьнәлбнбәт. Мәтла акат попь, йолт виш шумь вагон амаса гьц куужь йәлжым колтән шьбнзәшәт, ик йукаут укә. Понгыштьжы кьчьмы тивләжьм вәлә тавькьн-тавькьн үлбкь кьшкә дә кьшкьмжь йьдә цошткә шьвә. Вьсоцкий шутям бштәш пырәхән, лач йәл шьдәштәрьмьблә вәлә кьнам-тивәм мьскылән попа. Пәтровнан сылыкшп ак пәлдьрнбә, со тьхәнөк сусун кайәш. Лач пишок тусрән анжән вәлә сьлык бьмыжым изиш цаклаш лиәш. Пиньдбь йәнгән ьләшәт, ойхьжы тә улы, тә укә, пәләш йась. Салтаквлә лошты лач ик Шаров вәлә ладна бьләш, ньимат вашталтә, пәрвишбьләок мьльын каштәш, кызгә шүлә, иктә лыкәшбрәк пьрән шьбнзәшәт, сымаварьн гань той львәшән трупкажым вьжгә шькштә.

Зинамуужмыкыда ньимадонот бнәдә пәлбь. Салтак ьыргәмьм чиән шьбндәнәт, сәмьрбьк, кавыр салтакла вәлә чучьн колта...

Эшалонна шагал вәлә шоктыш, мә эчә вагонвләнә гьц ләктьнәт шок тыдәлбнә, тәвә мә гьцнә мьндьрнәт агыл, пушка снаряд пьдәшт шәпнән кәш. Тьдбь пәштәк вәсбь, кымшпь...

— Ого-о! Тәвәш момоцаәт!.. — маньна.

Тагү аньәт, параш йаратышы салтак тама, йьрән попа:

— Вәнбькдәок парат... — маньны.

Иктәт ваштылшп укә. Вьрсат вәлә.

— Йавьлвлә! Чортвлә! — маньт.

Анжәнә — станци гьц мә докынала лу нәрбьк пичәл кидән эдәмвлә кьргьжьт. Шүләштбьлбәт вәлә, йәнгьлән шьбнзьнбәт. Мәәт йәдыштына.

— Ма вара? — маньна.

Мәнмәм ужьн колтәвәт, пиш сусулин колтәвбь:

— Йара вәлә толбнда... — манбәт.

Матрос форман, он циц, кьдәл циц патронан сәмьрбьк эдәм йьрбьм эшалонна гьцәт (циләжь кым эшалон толбн шагальнна,) салтаквлә погьнаш тьнәльвәвь.

Ти, пичәл кидә кьргьжшьвләәт большевиквлә бьлбнбәт. Тиштәкән совәт власть бштбьмь. Ала гьц поктән колтбьмь буржуйвләәт, ти лишьл Кубань казаквлә дон икараш линь-

тат, большэиквлә ваштарэш тәрванәнйт. Тагышты аһыт пушкавләм, пульэмөтвләм мон лыктыныт. Пулә силам постарәнйт. Большэиквләжбн гынь пиш чбды сила. Мам вара, трүкыштэт постарэн шсктыдэлыт. Ик та кок шүдй нәрйк вэлэ погынәнйт. Тэнэ гыньят, лач вольажымок путэлыт. Ошывлә алашкы эчэ пырэн шотэлыт. Матросвләжб, ровочыйвләжб моло ошывлә ваштарэшэт лач лэвелә ганьок кбрэдәләнйт...

Матрос, күкшбрак вәрэш шагальат, попаш тынгалыб. Цаткыды кидыштыжб — йамдарла бомбы. Раскыдын кэлэсэн мимб шамакшы йбдэ бомбжым шумыла бшта, икәнә ик вэкб сарал-сарал колта. Пылбшэшнә вазын мимб шамаквләжб лач хыдыртгышлаок бшнама пбдыратат, йаннам тәрвәтәт, буржуйвлә вблкб шбдбм шоктат. Шарвләштәнәят вбр агыл, тама тыл каштәш, мадәш машанәт. Качмы шомынаат тагышкы йамб.

— Пәрви — манәш — вбрнам йүмбштб ак ситб, эчәят йүнәштб... Эчәят мälәннә хоза линәштб... Шүәшнә шбцнәштб...

Мә пиш когон пыдыранаш тынгалнә. Шайажы пбтәрәмәт вольам ана пу, сасләнә, йукланәнә.

— Айда буржуйвләм шинә! — манына.

— Айда-а!

— Айда-а-а!..

Ошывлән ик снарад мә лишбләннәок пыдәштб. Стрелочникын будкы шбрпнн шәпнән кәш. Тамазар эдем шушыргәнйт. Снарад пыдәштмәшәш колымаш гыц моло ик салтакат вуйым лбвәкб цыкышы укә. Шбдбнә вэлэ когоэмб, лач тбр гач кәмбләок чучы...

Попышы матрос, нертбмб картузыжым эчә комдыкырак шбкәлыт:
— Мälәннә вуржуйвләм шиәш пälшәдә бнъә? — манын йады.

Йадмашәшбжб кок тбжәм эдемәт станци кузән кә сбгырәл колтылна.

— Палшәнә! Палшәнә-а-а! манына.

— Кәдә-а?

— Кәнә-а!..

Матрос дә сагажб толшы мол большэиквләжәт пиш когон сусун

лин колтэвб. Тагбдышты аһыт «урам» тәрвәтэвб.

Мәят сасләнә.

— Ура-а-а! манына. Пач вэкбжб: А-а-а-а-а!!! — манмб йук вэлэ шокта. Цилә воздух цбтбрәлтәш вәк. Калпак, картузывләнәм күшкб кышкәнә, лач кәк волкы тәрванбмбләок чучын колта.

Эшалонвләнә йбдэ кыргыжна. Вырсыш йәмдәләлтәнә, талашәнә. Мбнь тамалын аһыт цбтбрәм. Лудмәш гишән агыл. Та вбрәм когон тәрванән ылын, та буржуй ошывлә вблкәт литбмәш когон шбдәм шон. Лач ала вашт рошткә вэлэ ик тбр ашкәдмәнә годем ижб ладнааным...

Мәнмән циләнән, винтовкывлә гыц пасна, кок-кым бомбб радб, пульэмотвлә. Ошывләэдбм кок флаңгы ¹⁾ гыц мә шиәш лина.

Алам эртбшнәят, күкшикә шайыл лапата вәрәтдон бндә кәнә. Бахчавлә гач, виноград садывлә гач моло тбргәнә, кәнә. Ошывләят со ала вэкблә, алашкы лүлбт. Лүлмб йукушты лишблэмәш вэлэ.

Кәчб вады вэкб кымаләш, сылыкын анжән мә донына прошайа. Мамбк постол пбл лаштыквлә айарәшәт когәргбмблә чучыт, йакшаргән шбнзбнйт. Карәм лапыштыжб, кырык нәркәштбжб пиш когон пәләдышвлә пәләт шбнзбнйт, ошбн, йакшаргын, нәрынзбнн моло вэлэ кайәш. Толгы пбш нәр цыц пыра. Йбрәт анжал колтышыц гынь, блбмәт вэлэ шәш...

Ошывлән вургбмла флаңгыш мә пбрәнә. Турәштб шонаат, кырык вбкблә кызыргә кузышна... Таган каклякала шәләнән кәшнәят, виәлт вазын, ик мазарык нбл йала кәшнә. Вараәт тынгалнә! Кок флаңг гыцәт кыскына, ошбвләлән ныгыш пбрән кәш. Ошывләэдбм кышкәр гань цилә вәц әрән нәлнә.

Шуку лүләш бш попазы. Йамшашыштбм цаклән колтэвәт, нинб вәрбштб гыц тәрванән кэвб, мә вбкбнәлә кыргыжаш тынгалэвб, мә ваштна кбрәдәл-ләктбнәт ытлынәштб. Лач арбшвләок урам сбгырәш тынгалэвб. Мә вбкбнә тамахань

¹ Кәтә.

кырык сымёрлэ машанэт, кыргы-
жыт вэт.

Кэчй шынэеш вэлэ. Шортный
шёртй постол «йалжым» ныр вок-
тэнэт моло шьдёртй, сандалькнам
кылдэн шьндэнэт, паштэкшй шыв-
шэш машаналтэш. Пьсланьш айар-
жы ма ваштарэшнй толшй ошй-
влан штыкэш йыл-йол мадылдалэш
цёрэ гьц кэшй лицэвлаштым пушэ
вэлэ лүдышлэ кайыкта...

Майт, лүлнэят, пульэмотнадон
бархат гань шадангй азымэш тама-
зары пышкыл, ыргэн шьндьшнэят,
ваштарэшшты тарваньшнй. Кыр-
гыжмына сэмьнок кьдальнй гьц
бомбьвланэа кэдэрэнэ, вэскидыш-
тыжы—пасэн бьштёмй штикан вин-
товкы. Кок армыж вьд коэ гань
икты-вэсьнй ваштарэш миэнэ. Ньн-
нэт «урам» саслат, мәнмәнжят сь-
гьрэт. Лишылэмьнй вэлэ. Тьвэш
мьнь докэмлэ шэлым нэлшй тапка-
та эдэмвлэ толыт. Икты офицэр
выргаман — кого эдем. Вэсь ладьра,
таза эдем, йакшаргэн шьнзын, токо
вэлэ стьл ло гьц чайым йүн лэктын
машанэт. Сагаштырак цёрэ гьц ва-
зын шьцшй, гимназист постол, кь-
пэш шошы вусыдымь ёрвэзы, ньнй
шайыкы йьмэн-йьмэн, льырткэ
кыргыжэш...

Ньнй мәнмәм пушташ шанат, ма-
жы — ньнйм.

Курьм курьмок шүнәм ньбгэн
ьлбшй буржуйвләм ма корьна гьц
карандынэа. Пэрви вьрнәм йумьш-
ток, пүжвьднадон мындырланьмы-
шток ситя. Ёндэ ма хоза ьлына...

Ньнат пэрви йажон ьлёмьштым
мондэн ак кертэп, цорашьшты вэ-
лэ мәнмәм ужыт. Укэ, такэшым вэ-
лэ шанэдэ!

Пэрви орланэн, киэн кашмэм сэ-
кундаш ьыртэш ашьшкэм толыы.
Эчэ когон шьдэшкьшым. Бомбэм
мьнь вькэмлэ толшй кым эдем вьл-
кь хьрыктышым.

— Тэвэ, кьсьдәм нэлдэ!—маньым.

Бомбэм пьдэштмашэш шькшьн
тылын вэлэ кайы. Шькш лошкок
кыргыж пырьшым. Кэм кавалэшэм,
тама ашьят, ньдыр-ньодьр вэлэ
шактэн колтыш. Лицашкэмат тама
вьдлэ шьпнэн кэш, ливьнок чучы.

Большевиквлэгэ, ошьвлэгэ иктыш
йарлалт кэшнэ. Кого падыштышй
ньгыды лэмляок льоргэ вэлэ шоль-
на, пьдыранылына. Цилэ йукьмок
колат. Икты магыра, вэсь сасла,
кымшы кичкьжэш, тьвэ штык дон
штык тькнэн колтымашэш цыт-цот
шактэн колтыш, тамавлэ пьдэштыт.
Тьжэм йук. Лач пьлбш туэшят укэ.

Сэк анзылны кыргыжшы салтак-
вланэа гьш мьнь изишят пачэш ам
кодт. Кэчэт шьнзыт, кыргыжмаштэт
тытыран, ьмьлкән вэлэ эдэмвлэ ка-
йыт. Йал льывальнй кшйы колыш
эдэмвлэ гач, шушыр эдэмвлэ гач
тьурткэ вэлэ тьргэм. Ошывлэм уж-
амат:

— А-а-а! — манын, лүдыш йукдон
саслэм. Вьд йумьш шомашэш логэрэм
кошкэн шьнзынэят, йужынамжы нь-
ма йукэмат ак шакты, пьжгьм пост-
тол шьжгьтэ, Ёрдангшй йук вэлэ
лэктэш...

Тэвэ ик эдем вькэмок пыра. Ка-
шар калпак, ьжар пинжак, пьрэжэ,
йакшар лампасан симсь йалаш. Шар-
га кэм. Ёшмам кэрэн шьндэн, та
мам сасла, тэ шьлбшьжы пьтэн,
ньмат палаш ак ли. Пэл сьнзэжы
пай маклака гань, вьр вэлэ.

Мьнь вькэмок пыра. Иктэ вьц
ашкыл токэм шошаш годым, аймы-
лтыл колтыш ёрдышкь шыралты.
Ётлэм машаныш тама дэ... Сагашэм
салтакын штикьшкь йошток кэрьл-
ты.. ьырышты вэс ошы мьнь до-
кэм толын шагалы. Калпакшат укэ,
упшй вэлэ йожалтэш... Икты-вэсьн
штиканэа бьшкэ гьцнэа карандаш
цацылына, кьрэдальнэа. Тамазар
сэкунды кьрэдальнэа, ньмадонат ти-
дым сьнгаш акли. Пиш йой, тангла
кидан ьлэш. Тагыцэ ашьят штык-
шым кшкьлэ пэрэн колтэн каран-
дэн колтышымат, штык льывэцок,
вькьжы пьрэн кэшым, тьрөк он-
жым шырал колтышым... Тьнэмо:
вуй луэшэм тама ашьят тькнш.
Тыл ипвлэ вэлэ сьнзээшэм кайэвй.
Мьнь тьшакэнок валэн шьнзым.

— Колэм тамаш—манын вэлэ
бьшкэ вуйазэм шаналтышым дэ ша-
мэм йамь.

(Пакьлажы лэжш)

Икты Вәреш — МЫЛЬИОН

(Шайыштмаш)

1918 и.

Тагачы ирок, айаран гыньят, пиш үштҗ. Ашкәтмҗ годым моло лымат йочырт-йочырт шактән колта.

Амалән кыньбҗлмҗкәм, окньашкыла анжалым. Кәчы пөрт көргым валгалтарән шындән, шөртнҗбҗлә вәлә чучын колта.

Тонна әвәм вәлә. Мол иктәт укә. Әвәм цыланҗшты тамам стрәпайә, сәлмә йук вәлә лозгә шакта.

Шукат бшли, тунбҗ йалйук шактән колтыш. Оринә пырән шагалы. Тидбҗ вҗцкҗбҗрәк шөргҗ пҗлбҗшән, пиш костан, пайан вәтбҗ ыләш. Пырымжбҗ годымок тамахань увәрбҗ кандымыла чучы.

Пырымыжы сәмбҗнок попаш тҗнәлбҗ.

— Әх, бндә йамынна! — манәш.

Тәнә манмашәш әвәм шәкләнән колтыш.

— Ма линәт, вара? — манбҗн йады.

— Тырлай, бньә... Палбҗнәток гынь шайбҗшт пуэм... Тагачы ирок, — манәш, — тагбҗшәц салтаквлә толыныт, пөрт йбҗдә каштыт... Маәт улы, цилә лыктыт. Кбҗзйт үлнбҗлә, Михәлә доны, каваштым лыктыт...

Тәнә маньят, кужын шүләлтҗш. Совет властбҗм, большевиквләм ырсаш тҗнәлбҗ.

— Ти антихриствлә гбҗц пурым ит вычы! — манәш.

Мбҗнь камака вбҗләц валышым. Йалбҗм пидбҗмәт, пинжәкбҗм чишбҗмәт, йал вәлә кагакын кайын коды, үлбҗкылә, Михәләвлә докыла, кбҗргыжым.

Михәләжбҗ тагбҗнамшәнок каваштым бштә.

Нинбҗн кудвичбҗштҗ чотә шукын марбҗвлә погынән шагалбҗнйт. Нинбҗ лошты шүкшбҗрәк шиньәлән, йакшар ләпкән 1) салтаквлә каштыт.

1) Значокан.

Кого ләпкән, кужы кәпән салтак марбҗвләлән граждән вбҗрсы гишән попән шалга.

— Кбҗзйт, манәш, кого халавләштҗ ровочыйвлән, салтаквлән киндбҗ укә. Шужән бҗләт... Тбҗндон мә икмәгәләш сола гбҗц алашкбҗ киндбҗм нәнәнә... Циләнжбҗмок ана нәл. Лач бшкбҗлән качмы гбҗц уты киндбҗжым вәлә лыктына...

Салтак попән пбҗтәрбҗшәт, марывлә шәпнәш тбҗнәлзәвбҗ, токбҗштҗ кәвбҗ. Цилә хәдбҗрбҗштҗм салтаквлә гбҗцәт лым лошкы моло тайзәвбҗ. Михәләәт, салтаквлә толмәдбҗм колынат, йәлвлә бштәш пумы каваштывләм лым лозш тайән шбҗндән. Вара лыктынат, выжалән колтән. Хозавләштҗм алталән.

— Каваштбҗдам салтаквлә нәнәнбҗт, ик каваштат торанәм кодтә, — манын.

* * *

Ик тәл эртбҗш. Кәнбҗж тольбҗ. Салтаквлә толбҗн кәмбҗ годшән пайанвлә пиш кайышланат. Киндбҗштбҗм лыктын нәнәнбҗтәт, чотә когон орланәнбҗт. Киндбҗ тәрбҗштҗм пөрбҗктәш манбҗн, нәзәрвләлән ик пут күсбҗн пумы киндәшбҗшток кәнбҗж гач пәшәм бштҗктәнбҗт. Пәшә бштҗктбҗм тәрәшбҗжәт лач пәлжбҗм вәлә пуәнбҗт.

Тбҗлбҗк вәтбҗвләм гынь пиш когонок мыскбҗләнбҗт.

Онбҗсән марыжбҗ 1917 ин салтакәш кән. Ик изи эргбҗжбҗ дон коктынок кодбҗн. Ондырижбҗ граждән ырсышкы кәмбҗкбҗ, Онбҗсә пиш кого йасым ужы. Куды йишбҗштҗжбҗ 1) — ик имньи дә пөрт дон сарай вәлә бҗлы гыньят, йәлбҗм бш ваштбҗлтҗ. Марыжбҗ толмәш цилә пәрәгән урдыш.

Ондырижбҗ граждән ырсышкы кәнәт, пайанвлә Онбҗсә вбҗкбҗ пиш шбҗдәшкән шбҗнзбҗнбҗт.

Икәнә, шокшы годым, ольицәш пиш шукын вәтбҗвлә ләктбҗн шбҗнзбҗнбҗт.

Тәвә, күшбҗцлә Онбҗсә вала.

Шбҗнзбҗш вәтбҗвлә турә шоат, Оринә тидбҗм төрок пәләштҗш.

— Кбҗзйт тбҗнбҗн марәт мәнмән киндбҗнәм качкәш! Тә вәртә вәт

1) Сәмнәштҗжбҗ.

манман киндйнәм лѣктынѣт, манэш.

Онъисалән нымам манаш, өрѣн колтән.

— Кэшаш... Тамдәм аптѣртәм, маньат, ашкѣдәш тәрвәнѣш.

Оринә тѣшәкок, пирѣ гань, Онъисә вѣкѣт кѣчәлтѣ. Йән кәнэнкок шин ташкыш, шѣвэн ижѣ шѣндѣш.

Онъисә пырак ло гѣц кѣнѣйлѣат, вуйжым сәкән, мѣгѣрән үлѣкѣлә ашкѣдѣ.

Оринә вэлә, Онъисәм шин кәрдѣнәт, сусун ваштыл коды.

* * *

Ик и эртѣш. 1919 ин кәнѣж толы. Кәнѣж кѣчѣвлә пиш шокшы ылыт. Кѣч айарэш мѣләндѣ вѣлнѣш цилә кавшанѣвләжәт ѣлѣжѣнѣт. Кыш анжалат, цилә вәрә ыжаргын кайэш. Ыжар пушанѣвлә мардәжэш вуйыштым мадыктән шалгат.

Ныр покшалнѣ ѣржа танѣж коз гань кѣчѣвәл мардәжэш икжәк-ик вѣкѣ лыпшалт шалга.

Кѣчѣ пиш когон ѣрѣкгән шѣндән, шокшешѣжѣ йѣләрәк ѣржам поспѣйкѣтѣнѣжѣ...

Икәнәк Онъисә нырышкы ѣржа анжаш кэш. Ыржа эчә поспѣйѣдәрәк, ыжаргыракок. Кок әрнѣдә ак поспѣйѣ...

Онъисә нѣргѣц толмѣжѣ годѣм, вуйжым сәкән шѣндәнәт, ѣлѣмәшѣжѣм шанән толэш.

— Эх, эчә ыржаат ѣжаргок ѣшкәлә! Кѣнам поспѣйә вәл? Ындә йашток качтә колѣмла... Ондрием ылгәцѣ, кыштат киндѣм моэш ылы. Кѣзѣт ѣндә мазар кѣчѣ тәвә шужән ѣләнә... Пайанвләят, шѣдәшкәнѣтәт, күсѣнәт ак пузп.

Икѣчѣ Онъисә пайан Михәлә докы лашаш кѣчәш миәнәт, вѣрсән ижѣ лыктѣ.

— Тамдән Ондыридә салтакышты манман киндйнәм такешок качкеш. Улан әдәмвләм мутьән, нѣнѣн киндѣштѣм лыктын... Кѣзѣт пайанвлә гѣц лыкмы киндѣдәок улѣ сәй...— маньы.

Тѣ годшән Онъисә Михәлә докы вуй цикәләт пырѣдә...

Тәнә шанән кәмѣжѣ годѣм, сола покшалан Онъисә Маринәм вәш лин шалгалэш.

Маринә пиш пуры вәтѣ, ѣшкә марѣжат ырсәш коләнәт, тәхәнә йасым пәлән шон. Тѣндонок тидѣ тѣлѣквләм пиш ѣжәләйә.

Маринә, Онъисәм вәш лиәт:

— Ирокок кѣш каштѣнат вара?— манэш.

— Эх, Маринә! Шужәтәт, ирок агыл, йѣтпәлѣнәт тагышкат пырәнкәт... Киндѣ укәәт, со киндѣ поспѣйѣмѣм ычән каштам...— Онъисәжѣ маньы.

Тәнә манмыкы, Маринә чотә когон тидѣм ѣжәләйән колтыш.

— Мѣнѣ докәм миок, кѣм пут лашашәм, тама, улы, ик путшым тѣләт пуэн колтәм, маньы.

Онъисә ти пуры шамакым кольат, ѣш тырхы, мѣгѣрәл колтыш вәк. Тѣдѣм анжән, Маринәнәт сѣнзәвѣдшѣ тѣоргә йогән ләктѣ.

— Эх, манэш, мѣнѣәт тәхәнә йасым шуку ужынам. Эргәм кушкынат вэлә, изиш йѣнѣм нәлѣм... Тѣнѣ, Онъисә, ит ойхыры. Иктә-гәнә соикток колымәшкѣнә йажо ѣлѣмәшѣм ужѣна!..

Шуку попән шалгәвә.

* * *

Вәрәмә шѣжгә вэлә эртә...

Марывлә цилә пәшәм пѣтәрәнѣт. Кичдѣмәт ныр вѣләц цѣмырәнѣт. Кого пәшәвлә гѣц йонәштѣнѣтәт, тонышты вэлә йыдалым ѣштән шѣнзәт.

Онъисәәт ѣшкә пәшәжѣм пѣтәрән. Виш шумы кудвичѣ окня анзылны коштышашлык олмам падѣрәштән шѣнзә. Васлижѣ йажо олмәвләжѣм айырән-айырән качкеш. Шѣжѣ вѣкѣ кәшѣ кѣчәт когонок ак паньәж. Арашѣнәвлә пиш костан ылыт, вѣр толмәшкок пѣрѣл колтат. Олѣцәштѣ ѣрвезѣвлә мадмѣ йук шакта, цѣвѣвлә кѣдәтләт, пашкудѣн пи тәгүм опта...

Онъисә эргѣжѣлән пәрвиш ѣлѣмәшѣжѣм шайѣштәш.

— Әтѣәт салтакеш кәмѣ годым, манэш, кѣм иәш вэлә ѣлат ѣлѣ. Әтѣәт кән колтѣмыкѣ, мѣнѣ пиш шуку орлѣкым ужѣм...

Васли ти шамакым кольат, әвәжѣ гѣц йадѣшташ тѣнәлѣ.

— Махань орлѣкым ужѣнат?— маньы.

— Эх, шайышташ гынь, попэн-жāt ат шокты... Икәнә пайан Оринә, мбнь вйкәм шбдәшкәнәт, ташкән, шбвән ижбь мбньбм шин шбндбш...

Васли тбшак когон шбдәшкән колтыш. Изимышкындыжым кормеш-тбшāt, окнә анзылым мышкындән колтыш!..

— Нинбм?! Атьам толмбкы тым-дәнә!.. Прават ик упбштбмāt ана коды! — манбн вбцкбж йукшбдон сбгбрāl колтыш...

Тәнә попымашешбжок атьажб пб-рән шагалеш. Вблнбжб шукшбрāk шиньәл, калпак. Пырымбкыжы пōрт йбр анжал сārнбшāt:

— Цилālән пуры лижб! — маньы. Оньсә пбтәрли бшāt пālб. Ва-ра ижбь попаш тбнālбй.

— Ох, Васли, атьāt толын! Атьāt толын! — маньат, цытән бш керт, мägбрāl колтыш.

Васли, атьажб докы кыргыж толь-ат, цат элтālән шыпшал колтыш.

— Эх, Васлиэмжбм шбм и уштә-лām! Пиш кого лин шбнцбнātбш! — атьажб манеш. — Мә шбм и тәвә пайанвлә ваштареш кбрэдāl кашна... Шбм иштб шуку йбсым ужынна. Качтәят, читтәят кашна. Кәрәк тбнгә гыньāt, шокш кәргālтән пыт кычы-шнаат, цилә тышмāным шин шушна... Мāок вблән линāl.. Пачым вуйыш сār-бшнā...

Ондыри шуку шайышты. Анзы-кблә пайанвлә ваштареш кбрэдāl-мāш лимбь гишәнāt попыш. Михālә гань кулаквлām пыток тапаш кә-леш — маньы.

* * *

Ондыри вырсы гбц толмы год-шән вбц иштб бльмāш цилә ста-тъан вашталты. Оньсән бльмāшāt куштылгыш. Пәрви тидбь сирбмā-шбм ак мышты ылы. Бндә мары-жыик букыван анчыктымдонок тидбь сирбмāшбм пālш тбнālбй.

Вырсышкы кашмыжыдон цилә ху-да-йажом Ондыри пālән тольб. Кб-збт сола совзтбштб халыкло пāшām бштāш тбнālбн...

Граждан вырсы пбтән, тыр бль-мāш толын манын, кид-йалым кол-тән шбнзāш укә. Солашты кого кб-рэдālмāш кәй. Социализмбм бш-тāш шагалшы труйыш халыкым ку-

лаквлә моло äптбртāt, комунист парты ажэдмб корным питбрб-нештб.

Ондырилән шуку кбрэдālш вā-рештб, шуку, пыток кулаквлә ваш-тареш шблгаш. Нинбм йыксыр бш-тāш манын, солаешбжб колхозбм бштбш. Пәл-солажок тбшкб пы-рыш. Михālә гань кулаквлә дā нб-нбн шайам колыштшбвлә вәлә кол-хоз тбнжб кодвбй.

Колхоз вуйалалытшеш Ондырим бштәвб...

Пбтәри андак колхоз пāшām бш-тāш угла йасы ылы. У пāшām трү-кбштб бштән мышташ акли. Са-мыньвлә лит. Манеш-манешāt шу-кы...

Колхоз вәрц Ондыри пиш когон кбрэдālбй. Кбрэдālмāшбжб такеш бш йам. Колхозжы кушкеш, иөнә; сэдбгишāнок кулаквлә Ондырим пиш тбрбнә анжат, тамамок бштән шунештб. Сәк когонжок Михālә ти-дбь вбкб пум пбрын каштеш.

* * *

Анзылгәчб колхозныквлән погы-нымашкы, алашкы, кешб Ондыри тагавы токыжы толшашлык. Оньсә йыт вашт цбжвбк омымат бш амалб, со марыжбм вбчыш. Ир бжә-рāят валгалташ тбнālбй. эдәмвлāt сола мыч каштыт. Ондыри! со укә. Вбд намалшывлām ужешāt, Оньсә тōрок Ондырижб гишән йадеш. Ик-тāt ужынам маншы укә.

Шукат бш ли, тидбн докы Ма-ринә пырән шагальы. Пиш сылык, ойханла кайеш. Пырбшат, Оньсә-лән увәржбм йбләок бш кәләсб. Порогы доран шагалбнат, савыц-шым вуйта тōрлән шалга. Шукы-рак лимбкб ижбь попаш тбнālбй.

— Эх, Оньсә, кут и марыдә бль-шбц.. Эчәят, виднб, марыдәок блāш вәрештеш... — маньы.

Оньсә ошәмкеш вāk.

— Мам?.. мам попәт вара?

— Ти вадны тәгүвлә корнеш Он-дбриэдбм пуштыныт...

— Ой, ой! Пбтышнā... пбтышнā... пбтышнā!.. — манбн Оньсә сбгб-рāl колтыш, тбшакәнок пбрдуп сә-дбрāшкб кәнвазы...

Маринәжб сәмālә.

— Онъисә ит ойхырй. Ойхырэн нымат бштэн ат кэрт. Мбнгэш бйлыштәц ак ли вэт... — манэш.

— Тынгәят вэт... кыцә ат ойхыры вара? Ондыриэмжы пиш пурй ылы вэг. Күлән бйлашбжы аптыртән вәл? Кү? Кү пуштын?! Ондыриэм! Ондыриэм!..

Ойхырэн-ойхырэн, Онъисәят арнь-ашты колшы...

Бндә Васиан атьяжат, аважат укә. Колхозышты ыләшәт вәлә, кого йа-сымок бш уж. Йәл сага пәшәм куш-тылгын бштйш. Вара тидым халаш-кә, колхоз курсыш, тымәнәш ай-ырэн колтәвй. Тымәнә ләктәт, атья-жы ганьок бшан брвзәй кушкын шагалы...

* * *

Ондыри колым гишән колхоз бш шаләнй. Труйыш халык ло гыц ик-ты вәрәш мблыондон совет кычкы-лан йарал әдәмвлә ләктын миат.

Колхоз цаткәйдәмәшәт, кулаклан йамшаш бйләмәш толбйнат, кулак Михәлә шайажым вәс вәкы сәрәл колтыш. Колхозым хәвальаш тәнгә-льә, халык анцылнәт бшкымжым кол-хоз йарыктышәш лыкнәжй.

Михәлә Вәс вәкы сәрнәлтнәжәт ак кэрт. Шижын... Цилә труйыш халык колхозыш ванчыман вәрвләшты ку-лак классым йамдат манмәдым кол-ын. Тй гишәнок, Ондырим пушмы годшән иктә пәл иштә, колхозыш пыраш йадмашым пуа...

Колхозәш погынымаш ли; колхоз вуйлалтышы Стъопан погынымашым пачы. Президиумым айырәвй.

Бштйшәшлбк пәшәм йарыктымб-кы, Стъопан кого йукшбдон ладнан попаш тынгәльб.

— Тәнгвлә, — манэш, — колхознан йажо пәшәжым ужын, колхозышкы-на шөжгә вәлә у сәмнәвлә пырат. Кызбят Кызбәт Митри дон Ми-хәлә пыраш йадмашвләм пуәнйт. Мбнь шанымаштәм нинбн йадмаш-влаштгым анжән ләктәш кәләш.

— Кәләш, кәләш... — манын мары-влә попән шуәвй.

Пйтәри колхозныквлә бшкә лош-тышты попәвй, пбжгәвй. Вара ижй икты вәсй паштәк попаш тынгәльә-вй. Сәк пйтәриок Митрим йадәвй.

— Ма гишән кызбят йактәжй кол-хозышкы пырбдәлат? — маныт.

Митри стәл докы толы. Погы-нымашышты ылшбвләм анжалы. Вара брдәнгшй йукшбдон попаш тынгәльб.

— Статяш бш толаг, шым пй-ры... — манэш. — Бшкәок пәләдәш: кәнгбж гач кытән каштам, тәлымжй Михәлә донбй моло ровотайән бй-нәм... Кынам вара пырымыла? Мбнь бшкәжы колхозын пырыжым моло ам палб, йәлжы пыраш ак шүдәп...

— Кү ак шүдб? — погынымаш-тышвлә йадыг.

— Кү ак шүдбжым бшкәок пә-ләдәш... Михәлә мбньым со йышкы-рыш, тишкәвәк шоктыш...

Сүк лбкышты шалбшй Михәлә-жы:

— Ит алталы ылнәжй! — манын пәләштйш.

— Тбнь бшкә алталәт! Тбнь бш-кә, колхоз вбкы шбдәшкәнәтәт, тамамат алталыл каштат, колхозым йбмдбнәт..

— Мбньбй?

— Тбньбш!

— Кынам?

— Тбнәм! Ондыри пуштмй вад-нбй тән кышты ылбнәт?

Михәлә ошәмкәш.

— Тбнь мам эчә алталынәт?! — манэш.

— Тбй ваднбй кышәцбн тбнь вбйр вәлә толыц?..

— Прават, цуратат укә! Капка тү-гәт ләктәләм...

— Укә агыл...

— Укә, укә! Алталәт...

— Вбйр вәлә толыц!

— Ужынат вара?

— Ма, ужтәләмәт, попәм гыцә?! Камака вблнәток амалән киәм бль-ыш...

— Омбнбм ужынат...

— Омбн ылтә вара! Омбнок!...

— Әнәт имнблән пуаш ләктб-нәм блбн? Әнәт имнбй вуйжбдон нәрәм шырал колтәнәт, вбрәмжй йогән, шәпнән блын?..

— Имнбй гбнь, малан бнбә, пй-рән шагалмыкәт, вәтәтлән: «Бндә ат тыргәштәл, тбмдбшым! Колхо-збм бштйктышым!» манбц?.. Ма-лбн?

Михәлә дон Митри попымым ха-лык тамамок колышт шбндән, ик

йукат укэ. Биндэ Митрин „малын?“ манмашэш Михалэн кэлэсымбжым халык вычэн, оролэн шьндэн. Михалэ ньымам манаш, угла шэклэнэн колтэн.

— Алталэт... Алталэт... Алталэт... — манын вэлэ равэдбикалэ. Огылашыжы мадэш, тьргэ, йукшат вэсэмб.

Халык пожарыштышлаок тэрвэнэн кэш, йукланаш тьнгальб. Цилэн Михалэ бьлкы кэчэлтэвб, саслат.

— Вьрйүшб!

— Эдэм пушб!

— Кычыда!

— Пушта!

— Сакбидэ!

— А-а-а!

— О-о о!

— У-у-у!

Пиш когон йукланэн колтэвб. Кого йукынат, изи йукынат саслат. Пьрт кузэн кэа, саслат. Орт гьц кэшб Михалэ шьлнэжб тамаат, амасам пачнэжб дэ, амасажым тьгьлэ шькышаш годым токыжыла шывшэш, лач ороды аль йукшылэ вэлэ чучэш.

— Колтэмэдэ ьлнэжб, манэш, сарвала.

Ондыри тьнгэл кодымы „Большэвик“ лыман колхоз пушэ вэлэ шэрлэш. Ньмахань кулакат тидым цэрэн ак кэрт. Ик пушмб эдэм вэрэш мьльионын социализм корныш ванжат, колхозвлэм бьштэт, большэвик партын знамб паштэк рошткэ вэлэ йал-йал тьрэш ташкал кэйт.

Михалэлэн суд лимб кэчын, вадэшок, „Большэвик“ колхозышкы кодшы пэл солажат сирьктэвб. Лач кым кулак сэмвэа вэлэ кодэвб. Ньнын пурлыкыштым колхозышкы нэлэш линьт.

Михалэжым лу иэш дэ солажы гьцэт колташ суйэвб...

— Пирьм шарык лошты урдаш акли, маньэвб...

Лоцманов В.

Крэстыдон кашмаш.

(шайбштман)

Когэчб овэднэа лэкмькы, отьэц Гэрасим сола мьчкы хрэстыдон кашташ талаша. Пишок талашаат, тьнжы йамдблэн шьндбмб когэчб тотлб качкышвлэм тотэштэт бш анжы.

— Прихожанвлэем донок мьшкбэрэм тэмэм, манын торцьнжы лэктбнкэш.

Матышкажб тьнгэлэ манмашэшэт шьдэшкэш акат шаны. Лэктбн кэмьжб годым тымдэн вэлэ колтыш.

— Толстоввлэн пайус мьртньбшты улб... Ти зосты атбм оптэн кандок... — манэш.

Попшб шьвьльвьдшбм нэлбн колтышат:

— Йара, — манэш.

— Попрухинвлэн вэзигб кагыльвлэм...

— Йара, йара, кандэм.

— Тит Павлычын...

— Вэчина-ам?.. йара...

— Вэчинам агыл, балык колым нэл. Вэтчинажбм кондуктыр гьц йаток...

— Йара...

— Подрасникбштэт йори уты кьшанбм бьштэнэм... Мазар...

— Йара...

— ...пьра — оптб.

— Отьэц Гэрасим кэш пиш талаша, йблэрэк окса кьчэл лэктбн кэнэжэт, матышка йадмашэшэт со «йара», «йара» манбн миэ. Йэвагэлына Модэстовнажб (матышкан лымжб) тидым тымдалтыдэ ак колтб, порогб донб амаса кьлым кьчэн шьндэнэт, лэктэш йамдблэлт шагалшб «бачкам» тымда.

— Йакьнэдбм, манэш, прамой анжы... А то христос бьлыжмб лымдон коньяквлээдбм моло йун-нылэн шьндэйт, тьнбмат эчэ намысьшкб пьрта. Йымок пэрэгьжы...

— Йара, йара...

— Йакьнэдбм анжалаш ит монды...

— Иара...

Поп лăктын кăя ганьок Ыльы дă кидшым шалалтэн колтыш.

— Йамдарым кадай, — манэш, — Тит Павылычын мадэрим ¹⁾ изиш нăлăм. Эх, мадэрйжым литымăш йаратэм вэт! — маньы дă шывыльвѣдшымăт нелын колтыш вăк.

Цилă йăмдылэн шоктышат, оть-эц Гѣрасим кэаш тăрваныш. Ынѣж йиш подрăсникшы вэлэ кок вэкѣ йожалтэш, крестыдон кашташэт тидѣ лăктын кэш.

* * *

Йăкын ватат марбжым тымдэн колтыш.

— Мынѣвлăм, манэш, Ышкэ сѣнцѣят ганьок пѣрэгѣ! Имэшшѣлă ит пыдырты... Йукшы вуйаэт кѣнвацмашэш пѣдыргыш мынѣвлăжы цилă локтылалтыт, шуэн колтымыла лиэш... Итѣрăн, арвă йарэ оптышаш, корзинкăжым сѣнѣкыштѣ нăлок — иктă кым шуды мыны пѣра сăй... Намалашэт нелы лиэш гѣнь, Йѣграф Лѣонидын Ыныкажым тăрлышаш; тăржым иктă вѣц мыным пуэтат, ситă... Тишѣц шукыжым ит пу... Мынѣвлăжым шолышмаш гѣц оролы Ти намыстымѣ тийчок иктă лу-коклым шолыштат эчэ кѣрдэш. Кашташэт йымы палшыжы!..

Тѣнэ тымдэн попымыжы Ыш ситѣ т ама, йăкынжын ара йаммешкѣ со саслэн шалгыш:

— Мынѣдѣм, анжы, ит пыдырты!
— манэш.

* * *

Тийчок ватѣ сѣнзавѣдтон ижѣ марыжым крестыдон кашташ Ыжатэн ¹⁾ колтыш.

— Эх, колаш мондышэм! лач льявѣрă сасна ганьок Ындэ толат ач! Мынѣтѣм, костѣнѣцѣтѣм амат уж... Орлык ужашыжы малын шачынам вăл?... — маньы дă, тѣнэ манмы лоштыжок тѣрук шѣдешкэн колтыш: — мокмырешэтшы гѣнь, — вара арнѣ торцынѣт намалыштат, йун-йун кодѣт ... У-у! Кэлтымаш! мынѣрѣм дă мижым, мижым дă мынѣрѣм — цилă намал йунок пѣтăрѣт... Мол акси-

¹⁾ Тотлы йиш арăкă,

²⁾ Провожайѣн.

тэш, ругымат намалат эчэ... У-у! Вуйѣт шѣранѣшашлык!..

Тийчок лѣпкăжым кыптырта, «ам йу» манын цурѣйă.

— Ит вѣрсѣ Ылнѣжы... Прават, цурат ам йу! Ик вакталтышымат Ыш-машкэм ам нѣл... Вѣрешѣмок валэн шѣнзаш лижы!.. — манэш, дă кидшѣдон пѣлѣ-дуреш шалалтэн-шалалтэн колта: «попымѣт лачокэш толэш» манмыла вэлэ чучэш.

Ватѣжы шулшымы нăлешат, эчэ попа, марѣжым калъа.

— Лиэш Ылгѣцѣ, мынѣ Ышкѣок вѣрешѣт служаш кѣнэм Ылнѣжы... Ух! Ирод! — манэш.

Колыштэш-колыштешат, тийчок шѣлэш, йалжы вэлэ кагакын кайын кодэш.

Ватѣжы паштѣкшы вѣрсѣнок кодэш, цѣцѣн пичѣм Ыдырэн кăя машанѣт, тьангра йукшыдон сасла, панныѣжэш..

* * *

Кѣчѣвăл. Пѣртвлă, заворвлă Ым-Ылкăшты льявѣрăш пѣрдăл шѣндышѣ когѣчы йушѣвлă пачанѣлѣт. Кѣдыжы укшынзыт, кѣдыжы амалат. Нѣны сагаок саснавлă пѣрдăлѣт...

Сола мѣгѣрă вэлэ. Цан шымы йукшакта, йукшѣвлă шидăлѣт, саслат, сасна игѣ йукан кармонь Ынѣрă...

Сола вуй ольицă покшалны о. Гѣрасим тѣктымактылэш вэлэ, йун шѣндэн, йăкын дон тийчокшымы вѣрса.

— Ă-ăрăкă-ă ло-огѣрвлă.. И-ик! Тѣмтымвлă-ă... Картым шу-ѣмэш... и-ик! йу-ун шѣндынѣ-ѣт... Мынѣо-ок — поп, мынѣо-ок... — и-ик! — йăкын... Мынѣо-ок — тийчо-ок... и-ик тийчо-ок... и-ик!.. Нинѣ сага пижмѣмдо-он Тит Павлыч гѣ-ѣц мѣртнѣмăт... и-ик!.. нă-ă-лăш мондышѣ-ѣм... вэт... Тфу! манын попа дă йѣгѣц-йѣгѣц колта.

Попын кѣргѣ кѣшанжѣ вѣкок пăлдѣрнă. Балык, вѣтчина, мыны оптымашешѣт аваргэн шѣнзѣн, йалэш пѣтѣрнăлтэш, ашкѣдмашты аптѣрта...

Тит Павлычын сѣнѣкыштѣ о. Гѣрасим арвăгѣм вăшлин шѣнцѣш. Таза пѣшкѣды пулшыжы гѣц тѣдѣм роалтаат, пѣкшѣмăлтшы йѣл-

мѣжбѣдон попаш цаца. Ышкѣжѣ гѣц
гѣш арѣкѣ пѣш толѣш.

— Эх, цѣвѣр Тарѣязѣм! — манѣш —
Когѣчѣ вѣт шон, шѣлѣш пѣрѣн...
И-ик!.. Иктѣмаѣм мѣ-ѣлѣм пуѣма...
Мѣнѣдон, кѣлба-асадон... балыкдон...
и-ик! Цѣлѣ ардѣм шин каштарѣн
шѣндѣнѣм вѣк... И-ик!.. пуѣма...

Попын шѣяжѣм тупѣнѣла попѣ-
машѣш пишѣаѣт, Тарѣя кѣлѣсѣнѣт
мѣштѣдымы когон шѣлѣшкѣн колѣта,
цѣлѣ йакшаргѣн кѣѣ вѣк.

— Харгѣмѣ!.. Эчѣ поп ѣлѣш.. Шо-
нѣ.. тфу! — манѣшат, амасажѣм лу-
чок чѣчѣн шѣндѣ.

О. Гѣрасѣм ѳрѣн колтѣн.

— Мѣнѣѣм вѣс сѣмѣнѣ вѣт ынѣ-
лѣнѣт, — манѣш — госпѣды, корзи-
нѣѣм йаднѣм ылы, мѣнывлѣм опѣтѣ-
нѣм, а то цѣла ардѣм, пѣлвуйѣм
каштарѣн пѣтѣрѣм... Тиок сулѣкѣш-
кѣ пѣрѣнкѣм ѣлыѣ. Эх, эдѣмвлѣ-
жѣт! Йѣлѣрѣк кѣшѣш...

* * *

Йѣкѣн «крѣстовѣй походѣм» ѣш
сѣнѣѣ. Тѣт Павлѣчѣн капѣка анѣѣл
лѣѣвѣрѣш лѣорток пѣрѣн шѣнѣѣт,
мѣрым вѣлѣ шѣлѣштѣш.

Мам мѣгѣрѣт? —

Сѣрѣнѣ пѣлѣдѣш,

Сѣрѣнѣ пѣлѣдѣш,

Шѣнымѣт толѣш...

Сагажѣ Тѣт Павлѣчѣн ынѣкажѣ
тѣдѣѣм сѣмѣлѣн шѣлѣга.

— Толѣш, толѣш, ит мѣгѣрѣѣ... ма-
нѣш, дѣ ѣшкѣ турѣшѣшѣ: «вѣтѣт
ужѣшѣт, сѣрѣнѣѣм анжѣкта, тѣвѣ!»
манѣш.

* * *

Тѣѣчок кѣмшѣѣ пѣртѣшок лѣкѣм
кодѣ. Тѣштѣкѣн ѣшкѣѣмжѣѣм когѣѣш
ужѣн, хѣвальѣн попѣ.

— Тѣнѣ мѣнѣѣѣм пѣлѣт? Пѣлѣ-ѣт
кѣѣ ылам?! Мѣнѣ архѣрѣн пѣвѣѣжѣѣ
ылынам!.. мѣнѣѣ... манѣѣ вѣра!.. —
манѣш дѣ лѣѣпѣцѣкѣ онжѣм мѣшкѣн-
дѣн-мѣшкѣндѣн колѣта.

Вадѣшѣѣѣ, изѣш арлѣшат, олак
цѣркѣштѣѣ всѣношнѣѣѣм служѣма-
шѣѣ ѣлыѣ, клѣросѣшѣѣ аханѣ-
цѣлѣнѣн шѣлѣш. О. Гѣрасѣм «хрѣс-
тос вѣскрѣс» молѣтѣвѣм мѣраш тѣ-
нѣлѣмѣкѣѣ, тѣдѣт, махоркѣ шѣвш-
машѣш нарѣнцѣм шѣцѣшѣ парнѣ-
влѣжѣѣдон кѣсѣ пѣндашѣѣѣм кѣ-
чѣн, мѣскѣлымѣла олѣтарѣшкѣ ан-
жѣн дѣ архѣстрѣтѣх Мѣхаѣллѣн сѣн-
ѣѣжѣѣм пѣтѣ-пѣтѣ ѣштѣнѣт, чѣнѣ,
мѣра:

— «И с... суч-чѣѣ, вѣробѣѣѣ живѣт
водрѣва ах!» — манѣш, ѣшкѣжѣѣ йѣ-
рѣѣ вѣлѣ...

* * *

Йѣкѣн вѣкок ѣш служѣ. Мѣнѣ-
влѣжѣѣм пѣдырѣтѣм гѣшѣн тѣ-
дѣѣм вѣтѣжѣѣ пѣдѣн пишѣтѣн...

* * *

Когѣчѣѣ вѣс кѣчѣшѣѣжѣѣ пѣход
хѣлык анжѣ: о. Гѣрасѣмѣн капѣкажѣ
смѣлѣѣдон чѣѣлѣтѣн сѣрѣн шѣндѣ-
мѣѣ. Капѣка кѣмдѣѣкѣш: «колѣш мон-
дышѣѣ, шонѣ уѣтѣрѣц!» манѣн сѣрѣн
шѣндѣѣмѣѣ.

Арвѣтѣѣ гѣшѣнѣт тѣдѣѣм ѣштѣнѣт...
Тѣнѣ попвлѣѣт мѣнѣдырлѣнат, хѣлы-
кѣм алѣлат...

Лыдышвләм кыцэ

сирымьлә

Селькорвлә моло увэрвләм сирьмьштй гыц пасна, сэмән лыдышвләм эчэ сирәш тьнәльэвй. Лыдышвлән шаньшашлывлөвй й--идея манмьжы — улы гыньят, сэмьштй укэ манаш лиэш. Сэдьндон кьды лыдышвлөжым лыдаш йась, нэлы. Сэмән лыдышвләм сирьшывлөвлән төвө мам пәләш кэлэш:

Сэмән лыдыш шамаквлән йэжынгьштй ик сэмдон вашталтыл миат гынь, ик йэжынгьжы кужыракын шывшылтэш гынь, тэгәнй йэжынгвләм рушлажы стопа, марлажы кишә маньт.

Шамак толшы, рушла:

Буря мглою небо кроет
Вихри снежные крутя:
То, как зверь она за воет,
То заплачет как дитя.

(Пушкин.)

Марла:

Ныр пок шалны мары сола
Шыңцә ләләш йыкәт шок.
Изиш вөлэ тома влөштй
Кайаш цацат лым лы вәц,
(„У вий“ № 4, 1929.)

Стопавлә--кишәвлә тиштәкән пандьвлә лөэш шьндьмь бьлыт, рашкыдын кайыт.

Сэмән лыдышын корнывлөжым „строфа“ маньт. **Строфавлә** вашталтылыт: ик корныштй шамак йэжынгвлөжй тьхәл, вөс корныштйжы, утыхәл лит, вашталтыл миат. Марла сирьмаштат корнывлөжым вашталтылыт моло дә ик нәрькьмәт сирәт. Руш йьлмьштйш сэмьнь сирьмьлә, альь марь сэмьньлә сирьмьлә, кьзыт йактә мә эчэ тидым пәлән шотөлнә. Кү кыцэ шана, тьнә сирә. Мә ышкә йьлмьнәм пьток пәлән, вьктәрән шотөлына.

Сэмән лыдышын нөл корныжым **куплет** маньт. Пьтәрлиш корнывлөжы мыжырын, альь ик корны гач ик сэмән, ик йук шыпшылтышан лишәшлык ьлыт.

Ик йукьн, ик сэмдон пьтәртйш шамаквлөжым—кишәвлөжым **риф-**

ма маньт. **Рифмь** улы гынь, сэмән лыдышьжы лыдмы годьм пиш олдыдэш.

Ик корнышты ьлышы кишәвлөжй тэгәнй лымән бьлыт:

Хорэй (—V) манмь кишә кок йэжынгән ьлэш, пьтәрлиш йэжынгьжы шыпшылтэш

Шамак толшы (рушла):

Буря мглою небо кроет...

Марла.

Нырпок шалны мары сола...

Ямб (V—) манмыжат кок йэжынгән ьлэш.

Шамак толшы (рушла):

Вставай, проклятьем заклятым
(Интэрнационал.)

Тиштәкән 2-шы йэжынгьжы шыпшылтэш..

Дактиль (—VV) кым йэжынгән кишә ьлэш. Кьмытышты пьтәрлиш йэжынгьжы вөлэ шыпшылтэш.

Шомак толшы (рушла):

Вырыта заступою ямаглу бокая...
(Никитин.)

Амфибрахий (V—V) манмат кым йэжынгән кишә ьлэш. Тиштй покшалныш йэжынгьжы шыпшылтэш.

Шамак толшы (рушла):

Сижу за решеткой в темнице сырой
(Пушкин.)

Марлажы:

Ньсмьнэш шьнцәлн
Йалөмжы канәлтыш.
(„У вий“ №9, 1929.)

Кьзыт сэмән лыдышвләм сирьшывлө тэгәнй кишәм пьтәрлиш кок кишә (**Хорэй**) паштөк шьндәг, йажон сэмэш толэш.

Шамак толшы:

Көчәт шокшын бирьктә,
Кьдыр цэтшй кьдыртә.
Шокшы мардәж вьськәй—
Пыра кәдым шькшөктә...

Анапест (VV—) манмыжы амфибрахий ганьок кым йэжынгән кишә ьлэш. Кужын шыпшылтшйжы остатка йэжынгәш толэш.

Шамак толшы (рушла):

Что ты спишь мужичок?
Ведь весна на дворе...

(Кольцов.)

Тиштй кәлөсымь вьц статьян кишәвлә сэмдон рушла сэмән лыдышвләм сирәт. Мәнмән кьрьк мары йьлмьдон сэмән лыдышвлән сирьмь годьмат ти вьц статьян кишәвләм анчальнок, пьток шаналтән сирәш кэлэш. Сэмдөк сирәш тьнәлнә гынь, ньгынаमत сэмән лы-

дышвләм сираш тымәнъ шон ана кэрт.

Ти шамакэм пйтартышеш циләлән тэгәнъ шайам кэләсэм:

Сирьм годьм шаньда,
Корьн сэмжыж пәйлдә,
Лыдьш кишәм анчьда,
Рифмән сэмдон сирьдә!

Тэнэ сирьмь дон тәгәштә-
рән дә эчә кәрәлбштьм тьш-
лән, ланцылән мимь сэмьнъ,
„У сэм“ манмы журналешнә
сирьмь сэмән лыдышвләм
анчән миэнә.

„У СЭМ“ журналын пйтариш кут номыреш сирьмь сэмән лыдышвләм йажон тьшлән анчалына гьнъ, шу-кыжок тьнгәлтьш гьц пйтартыш йактә ик сэмдон сирән шоктьмы агыләп, сэмьшть со вашталтыл ми-мь бләш.

„У СЭМ“ журналеш сирьмь сэмән лыдышвләм цилә автырвлән-мөк пасна анчән ланцылән мизнә.

„3“-ын 1-ш №.2-нч стр, „У сола“ манмы сэмән лыдьш хорэй сэмдон сирьмь. Строфавләжы 8 дә 7 йәжынгән ылыт, вашталт миәт. 3-шй купльәтыштй кок шамак йьлгыжеш дон тьылгыжеш, алык марьла, мь-чаштыш йәжынгьм шыпшылмьла, тидь кырык марынла сэмәш ак тол. Остатка купльәтын 3-шы строфаш-ты уты йәжынг сэмьм локтыләш.

„Лүлтәлына“ 1-ш №.32 стр. ман-мы лыдышышты цилә купльәтыш-ток пйтәриш строфавлә 8 йәжынгән, хорэй сэмдон сирьмь ылыт, молы-жы 7 йәжынгән, вашталт миәт, дә остатка кьм йәжынгән кишәвләжы амфибрахий сэмдон сирьмь ылыт. „3“-ын тэнэ сирьмь лыдышыжы сэм-мәш толәш, манаш лиәш, льдаш куштьлгы.

Ти сэм гьц карагьмь купльәтвля-жы — лыдышым локтылбт.

„3“-ын сирьмь сэмән лыдышвлә-штьжы кэләсымәш (сказуемое) ша-маквлә вәрьштьшток ылыт, акәл вәрәш шьндьмь укә ганьок. Анчьк-таш сьрьмь картыньм („У солаш-тй“) анчьктән кәрдәш, цилә лыды-шышты рифмь уль, укәәнжы пиш чьдй. „У сэмьм“ лыдышвлә „3“-ын сирьмьжы эчә вычат.

„М.К.“ дон, К.М.“(икток вәкәт) ик эдәмләок кок сэмән лыдышым сирән шьндәнйт, сэдьндон ниньм иктәш шотләм, иньциалвләштәт ик ганок ылыт, вашталтыл шьндь-мьлә вәлэ чучәш.

„Пионьэр мыры“ дон, шошым“ ик сэмдон—хорэй дә амфибрахий сэмдон сирьмь ылыт. Пиш йажон сирьмь ылыт, лыдаш куштылгы. Тымәнәш куштылгы йьрвзэьвлә лы-даш, мыраш йаратат. „М. К.“—лан эчә сираш кәлеш. Йьрвзэьвлә сирь-мьжымы вычат.

Тиштәкән, йьрвзэьвләлән кәрәл литьэратурым сирьмь гишән мә-ләннә шаналташ кәлеш. Мәңмән йьрвзэьвләлән йарышы литьэрату-ры укә, сэдьндон М. К. ганьы ав-тырвлә тэгәнъ литьэратурым йьшт-ән кәрдьт, йәрсьмь жепьштә лижы дә эчә кого эдәмвлә вәцьн нинь-лән шуку сэмьньок палшык лижы. Печкышй парцәлән кәчьй айар укә лиәш гьнъ, парцән пәлэдьшйжы йажон пәләт ак кәрдт.

Игнатьи Йогорын, Кәнгьжың цә-вэржы“ кок сэмдон сирьмь: пйтә-риш дон кымшы строфавлә хорэй дә амфибрахий сэмдон сирьмь, мо-лы строфавләжы, 7 йәжынгән ылыт гьнъәт, хорэй сэмдон вәлэ сирьмь ылыт. 3—шы купльәтын пйтәриш строфашты уты йәжынг улы дә остатка купльәтыштй пйтәриш дон кымшы строфашты амфибрахий вашталт кән. Шайа сэмдон гьнъ тәнгөк ли-шәшлык, лыдыш сирьмәштйжы гьнъ тэгәнъ вашталтылмаш лишәшлык агыл.

Ти лыдыш куктылмь сэмвләдон сирьмь гьнъәт, лыдаш куштылгы, лин мимь сэмдон сирьмь, тидьжы лыдышын куштылгыжым анчыкта.

Ти лыдышышты авторьн игәчьм тьшлән пәлбьмьжы, цаклбьмьжы пиш йажон кайәш. М а р л а йьлмьштй кәквлән, вольькьн, мардәжың, вь-дьн моло йуквләм (междометия) ан-чьктән дә кәләсэн мьштымәш, ың-ылдарән кәртмәш: — „... изи йур льйгалталәш льж - льж - льж“, эчә ... мүләнды тәрвәнәләш вьж - вьж - вьж“, манмь шамаквлә пиш олмы-дыт. Ти лыдышышты автыр лачо-кок кәнгьжың цәвэржым, цьрәжым, лин мимьжы картынлөк анчык-

тэн. Природын Ылбмбжбм тйшлен-
цаклен палаш, да вара вэсблэн кэ-
лэсэн пуаш, альбй пумагаэш сирэн
шбндаш пиш йасы. Ти йасбм ав-
тыр сбнгэн да лыдшылан картинла-
ок анчыкта.

Анцблны кэлэсбмб акситбвлэ
акат палдбпрнэп. Ти лбдышын ав-
тыржб мары поэт лин кэрдэш. Ав-
тыр анцыкылаат тэгэнь лыдышвлэм
сирбжб, мары лытьэратуры тэмб-
нок мижб.

Брвэзбвлэ Игынаты Йогорын
сирбмб лыдышвлэжбм эчэат вычат.

Озанька И. „Итврэн Ылб“ ман-
мб сэмэн лыдыш хорэй да амфи-
брахий сэмдон сирбмб, лбдаш куш-
тылгы. Пбтврлиш купльэт дон
остатка купльэтшб вэлэ тамалан
вэс сэмбнь сирэн шбндбмб, ик сэ-
мбшкб кандбмы агыл. Мољыжы,
шамак сэралтбшвлэжб, рифмбжб
моло йажон сирбмб ылыт, лыдмы
годым олмбдыт.

Нэзэр Онбисын „Кэрбш“ манмы
сэмэн лыдышыжы 8 йэжбнгэн стро-
фавладон да хорэй сэмдон сирбмб.
3-шб купльэт гбц пакылажб ти ки-
шэ вашталт кэа, цилэ лыдышымок
пыжгалэн шумыла чучэш. Ти лыды-
шым автыржы кэрш шактэн вэлэ
сэмэш кандэн кэрдэш, лыдышыжы
гбнь пиш йасы, лэлб.

„Айо“ манмы лыдышбшты (№ 3,
2 стр.) сэм укэ, строфавлэ мыча-
шты рифман шамаквлэ шбндбмб.
Ти „Айо“ колхоз айом, колхозыш
ужмашбм да кбзбтшб сола йалын
пашажбм шайыштэш.

Нэзэр Онбисын „Тымэньда“ ман-
мы лыдышыжат сэмдон сирбмб
агыл: пбтврлиш купльэтбн строфа-
влэжб 7 йэжбнгэн, молб купльэт-
влэштбжб 8 йэжбнгэн ылыт. При-
родын Ылбмбм анчыктымыжы го-
дым:

„Кбйткб, шукшвлэ, волькшат
Каштыт, погат, кбргышталыт,
Качкбйт, мырат, сбнгэдальт.“

манын сирэн шбндэн. Тбмэньшб
брвэзбвлэ „манман волькшна ак
кыргбшталэл, кбдалыштыт, манын
попат; „эчэ сбнгэдальт шамак вэ-
рэшат вэс шамакым—кбрэдальт

манмым шбндаш кэлэш ылбн“, ма-
нын попат. Остатка строфавлэштат
кок шамак—чбньбрэкок да кыр-
гбждок ик сэмэш—рифмэш ак то-
лэл.

Тэгэнь картиндон Нэзэр Онбис
Игнаты Йогорым поктэн ак шо.

Ф. И. „У хана“ манмы сэмэн лы-
дыдышыжы (№ 3, 14 стр.) лачокок
у ханам анчыкта да сэмвлэжбм—хо-
рей дон амфибрахийбм уты йэжб-
нвлэдон йамдэн шуэн: лбдышым
лыдаш йасы. Эчэ рифман шамаквлэ-
жят: тбмэньбнэ—бштэнэ, монды-
дэлыт—колтэнэ, шбвшбна—бштэ-
нэ сэмэш ак толэл, ак олмыдэл.

И. Куторовын тбшток. „Кбйткб
шбнэ“ манмб лыдышбжы йажон
сирбмб, манаш лиэш. Строфавлэжб
цилэ вэрэок ик ганьок агылэп гб-
ньбат, рифман шамаквлэжб руш-
лагбц сэрбмб, лыдышбжы йажон
шбндбмб ылыт. Куторов тан руш-
ла гбц сэрэн кэрдэш, силажы улы,
тэнэ эчэ шукбмок сирбжб.

Мары сцэнбштб—тбэатбрыштб
пйэсбвлэм анчыкбмб гбц пас-
на, молы матбэриал—живой га-
зэт манмы картинвлэ, мырбвлэ,
шайыштмашвлэ укэ ганьок. Сэдбн-
дон Куторовын ти пашажбм—руш-
ла гбц изи анчыктымашвлэм си-
рбмбжбм йарыкташ кэлэш, кэрэ-
лэш шотлымб лиэш.

П. Вэсэлов Стальын „Ылбмашнэм
тбрлбшаш“ (№ 3, 34 стр.) манмы лы-
дышыжб хорэй да амфибрахий
дон пиш йажон сирэн шбндбмб.
Ик канэ тбналмб кишэжб гбц—
сэмжб гбц карантэ, рифман шамак-
влэштат лбдмы годым олмыдыт,
лбдашат куштылгы. Ти лыдышты
Ылбмашнэм кыцэ тбрлэш кэлэш,
автыр лачокок кэлэсэн пуэн. Ав-
тырын ик самбньжы улы: кэлэсбмб
шамаквлэ (сказуемые) бшкбмбштбн
вэрбштб агылэп. Сэмэн лыдышб-
штб тэнэ шбндбдэжят акли, ша-
йыштмашым сирбмб годым вэлэ кэ-
лэсбмаш шамаквлэм кэрэл вэрэ-
шбштб шбндаш лиэш. Сэмэн лы-
дыш йажо гбнь, тэгэнь изи самбнь-
влэжб акат палдбпрнэп.

Ти сэмэн лбдыш гбц палаш ли-
эш: Вэсэловын-Стальын силажб

улы, сэмән лыдышвләм сирэн кәр-
дэш. Эчәйт сираш цацыжы.

П. Ромашкинын „Капитал ваштарэш“ манмы лыдышыжы (№ 4-5, 17 стр) хорэй кишәдон сирымь. Цилә купльэттын коктымшы строфа влә мычашэш рифмән шамаквләм амфибрахий кишәдон шьндән мимь. Уты йьжынвлә лыктын шумь дә, лыдаш куштылгы.

Ромашкинтын ти лыдышыжы гьйц кайеш: автыр бьшкә шанымашыжы у сэмән шамакдон сирэн кәрдэш, картинжым анчыктән пуаш, кәрәл цьрәән чиявләм шьндән мьшта. Кок рушла шамак **труйыш** дон поминкам шьндьмь ылыт гьнъят, ти шамаквлә марь йьлмьшкь пьрән кәнйтәт, лыдышым ак кьштыраемдәп, лыдаш ак йьптыртәп. Ромашкинлән эчә сираш кәлэш, кертмьжым—талантшым марь халыкклан анчыктыжы. Мары лытьэратурым Ыльәндәрьшывлә лошты лижы

Булат Шадтын „Мәнмән корны икты вәлэ манмы“ лыдыш (№ 6, стр. 2) Ромашкинтын „Капитал ваштарэш“ лыдышлаок сирымь, дә тидьн цилә строфавлә мычашток рифмән шамаквлә улы, лыдаш куштылгы. Лыдышын цьрәжы—строфавләжы вәс сэмьнь, мытыкын шьндьмь дә, сэмдон сирымьлә чучәп. Кьзытшый жәпьн халыкын Ыльәмәшывьжым ти лыдышышты Булат Шадт картьнләок анчыктән пуән. Сирэн кәрдэш, талантшы улы.

Вәсәлов—Стальын, Ромашкинтын дә Булат Шадтын лыдышвләшты „У сэм“ журналнам олмьктат, дә мары лытьэратурым Ыльәндәрәт. Марын Ыльәмәшывьжым, кьзытшым вәлэ агыл, тошгы Ыльәмәшывьжым дә анчыкыла Ыльәмәшывьштмәт ти кым автырвләлән тәрвәтән лытьэратурыш пьртышты.

Н. И. „Социализмьм бьштән линә“ манмы дон, „Толок, толок!“ манмы сэмән лыдышвләм (№1-3) хорэй маңмы кишәдон сирән. Пьтырәш лыдышышты шуку купльэтышток кәләсымь шамаквлә (сказуемые) бьшкә вәрәшывьшты шьндьмь агыләп, тәнгә ти шамаквлә рифмән шамаквлә вәрцән шьндәлтьт. Строфа-

вләжәт мытык Ыльәтат, эчә рифмән шамаквләжәт пиш шьбрән толытат, коговләлән сирымьлә ак чучәп, изивләлән сирымьлә чучыт.

Лыдышвләжын шайыштмашыты гьнь (содержание) тишты изивлән пәшә агыл.

Н. И.—н силажы улы, сэмдон сирән кәрдэш, дә сэмжымәт, интонация манмыжымат вашталтыжы, тәгәнь кого намалтышын (кьргән) сэмән лыдышвләм кужырак строфан лыдышышкы пьртән сирьжы.

Пәт—Пәршутыт, „Тангыж коэ“ манмы сэмән лыдышыжы (№1-2) **Н. И.**—н сирымьләок сирән шьндән. Ти сэмдон сираш Пәршугланат ана шүдь. Ти сэм гьйц йажорак сэмьм можы дә кужырак строфаньшкы сарьжы.

„Шьргы пәшашты“, (№4-5, стр.21) автыр лачокок шьргы пәшәм кайьнок анчыкта дә

„Пила йук
Сасла—мыра,
Сьгьрә:
Цыт—цут!
Цыт—гут!

—манэш. Тавар йукшы гьнь лачокок тәнгә шакта, йә пильә йукшы гьнь тәнгә ак шакты вәкәт, ма: цыж—цож, цыж—цож, алььы тььжинг—тььжинг шакта маньна.

Тәнгә гьнъят, Пәршутын ти лыдышыжым бьрвзэывлә лыдаш йаратат, бьрвзэывләлән йаралым эчәйт сирьжы.

„Сола шүлә у сэмьнь“ манмы сэмән лыдыш (№1-2, стр.26) хорэй дә амфибрахий кишәдон сирымь. Ти кишәвлә мычаштырак изиш вашталтыт гьнъят, когонок лыдышым ак локтыләп: лыдмы годым ти акситым йажонок атат цаклы Автыр солан у сэмьнь шүлөмьжым лыдышывләлән йажонок анчыктән кәрдьн.

„Октябрь мыры“ манмы сэмән лыдыш (№4-5, стр. 7) хорэй кишәдон сирымь дә 3-шы, 5—7шы, дә 10—15-шы купльәтвләшты 2-шы дон 4-шы строфарлә кым йәжынән шамаквләдон (амфибрахий кишәдон) пьтәрәлтьт. Эчә 5-шы, 6-шы, 8-шы

да остатка купльэтшты
уы йэжыгвлә, да 9-шы
купл, 4-шы строфаштыик
йэжыг ак ситы.

Ти акситывлә лыдыш-
ым каштраэмдат гыньат,
Октябрьын мырыжым
ймбылш ак пйртэп, Ок-
тябрьын мырыжым
лбдшывләлән автыр
анчыктән кәрдән сәндй-
дон, ти лыдышым сирй-
шы автырын силажы—та-
лангышы улы, манаш ли-
эш. Шанән мимыжым,
ужмыжым, колмыжым пу-
магаэш сирән кәрдэш,
анчыкташ сөрймй карть-
инжым анчыктән кәрдэш.

Пэт - Пәршутын сәмән
лыдышвләжы „У сэм“
журналнам олмыдыктат.
Журналым лыдышвлә ти
автырын сирымыжым эчә-
ят вйчат.

Шошымэш коллоаш йәмдылалтэш.

Ответственный редактор - РЕДКОЛЛЕГИЯ
Члены редколлегии—Соснов П. Т. и Смиренский Е. Н.

Журналышты пәцәтлѳмѳ:

Индустрильк шѳртнѳй (анзыл статья) — Йуринский	1	стр.
Мѳ ударник ылына (лыдыш) Кон-Бѳл	3	„
Нѳгѳцѳм оптат (шайыштмаш) П. Вѳсѳлов,-Сталь	4	„
Пѳшѳ йук (лыдыш) Шадт-Булат	12	„
Вурсы мардѳж (роман, пакѳлажы) Н. Игнатѳв	13	„
Иктѳ вѳрѳш—мѳльион (шайыштмаш) Тих. Йѳмол	20	„
Крѳстѳдон кашмаш (шайыштмаш) Лоцманов В.	24	„
Лыдышвлѳм кыцѳ сирѳмѳлѳ. А. Никифоров	27	„

ИИИ: № 32

Кырык мары кныгавля:

Колхоз пашам когон шарлымашыжы
вуйым сартя (Сталин).

Сола хозанлык артылын уставшы да
молы гишанат 15 к.

Ильмәнзев С. И. Шукы шурныш ван-
чымаш 14 к.

Пашаня чынь бшталшы (резольуцы-
вля) 5 к.

Киндеев К. Я. Шурны лактышым кыце
шукэмдымля 27 к.

Мслотов. Колхоз паша гишан 15 к.

Осипов И. И. Агроминимум манмаш
ма ылэш 25 к.

Пушкин. Орда папа (руш йамак).

Мары комсомоллан Йугослав комсо-
молын рапортшы.

Киндзэйев К. Иа. Икварэш паша бш-
тымбы хозанлыкыжы кыце
ванжымбыла 45 к.

Горский П. В. Шулды акан силан пыш-
кыдэмдышвля.

Илахновский Э. Тарлышывля дон тар-
зы да кытөзывля лоштышы
спорвлам кыце торлымбыла.

Баратов Б. „Красная зорька“ (колхоз)

Шурыгин А. П. Ыржа атымбы малын
сумлымбыла (шагалымбыла)

В. Сельдяйкин Краткий учебник гор.
мар'языка для русских.

Отпускныкышкы кешылан Осовиа-
химын ашбндартышыжы. 10 к.

Социальнымышкы кеня.

Ти кныгавлям цила копэратив лапкавлашты
наләш лиэш.

„У СЭМ“ журналым цила кольцевиквля
донь, сирби-
маш намалыш вля донь **СЫЛАШ ЛИЭШ.**

21401

	Map. ж.
	1-4